

SEÇMƏ DRAMLARI
HENRIK IBSEN
BAKİ – 2002

Selected Drama Works
by Henrik Ibsen
Baku – 2002

Mənbə: AZERİ.org, 2003

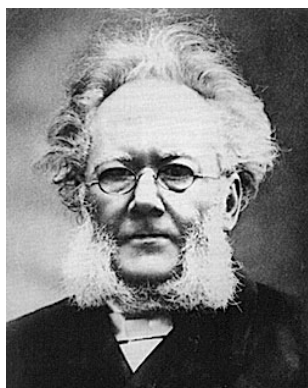
Rus dilindən tərcümə edən: Azad Əliyev

Kitab Norveçin Milli İbsen Komitəsinin (Nasjonalkomiteen for IBSEN-satsingen) vəsaiti ilə nəşr olunub. Bakı, «Elm və həyat», 2002. Kitabı AZER.com saytıdan və ya Norveçin Bakıdakı səfirliyindən əldə etmək olar. Norveçin Bakıdakı səfirliyinin əlaqə nömrəsi və elektron ünvanı: (994-12) 97-43-25, emb.baku@mfa.no.

Veb direktor: Betti Bleyer

Veb üçün hazırlayan: Arzu Ağayeva

Veb master: Ülviyyə Məmmədova

SEÇMƏ DRAMLARI HENRIK IBSEN

VAHİMƏ ÜÇ PƏRDƏLİ AİLƏ DRAMI

H.İbsenin 1881-ci ildə “Vahimə” (“Qarabasma”) adı ilə yazdığı həmin pyes tezliklə nəşr olunandan sonra dövrün burjua oxucuları tərəfindən bədxahlıqla qarşılanmış, bir sıra teatrlar əsəri tamaşaya qoymaqdan imtina etmişlər. Bütün bunlara görə də, dramaturqun əvvəlki əsərləri olan “Cəmiyyət sütunları” və “Kuklalar evi” meydana çıxandan cəmi bir neçə ay sonra tamaşaya qoyulduğu halda, “Vahimə”nin ilk tamaşaları yalnız 1882-ci ildə Çikaqoda qastrolda olan Skandinaviya teatr truppaları tərəfindən ifa olunmuşdur. Əsərin bilavasitə Skandinaviya ölkələrində tamaşaları isə ancaq 1903-cü ildə, yəni pyesin nəşr olunmasından 22 il sonra Danimarkada səhnə həllini görmüşdür.

Rusiyada uzun illər “Vahimə”nin tamaşaya qoyulmasına senzura icazə verməmişdir. Əsər ilk dəfə 1903-cü ildə Peterburqun Nemetti teatrında təcəssüm tapmış, bunun ardınca isə həmin ilin sonlarında Peterburqun V.F.Komissarjevskaya Dram Teatrında, 1905-ci ildə isə K.S.Stanislavski və V.İ.Nemiroviç - Dançenkonun quruluşu ilə Moskva Bədaye Teatrında tamaşaya qoyulmuş, klassik dünya dramaturgiyasının ən gözəl nümunələrindən biri kimi sevilmişdir.

İŞTİRAKÇILAR

Frü Helene Alvinq - kapitan - kamerger Alvinqin dul arvadı.
Osvald Alvinq - onun oğlu, rəssam.
Keşiş Manders.
Dülgər Enqstrand.
Regine Enqstrand - onun frü Alvinqin evində yaşayan qızı.

Hadisələr Qərbi Norveçdə frü Alvinqin sıldırım qayalı böyük körfəzin sahilində yerləşən malikanəsində cərəyan edir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Üzü bağçaya açılan geniş otaq. Sol divarda bir, sağ divarda isə iki qapı var. Otağın ortasında dəyirmi stol; ətrafında stullar düzülüb. Stolun üstündə kitab, qəzet və jurnallar var. Üzbəüzdəki pəncərənin yanında kiçik divan və kiçik qadın iş stolu. Otağın o tərəfində ensiz, lakin bol yaşıllıqlı aynabənd; sağ tərəfindən həyət bağçasına qapı açılır, hər tərəfinin şəffaf şüşələrindən çiskin - dumana bürünmüş sahil ağacları görünür. Dülgər Enqstrand bağçaya açılan qapıda dayanıb. Sol ayağı şikəstdir; uzunboğaz çəkməsinin altına qalın taxta parçası vurulub. Regine, əlində boş susəpən, onun qabağını kəsir.

REGİNE - (boğuş səslə). Nə istəyirsən? Bir yerdə dayansana... Üst-başından su axır.

ENQSTRAND - Allahın yağışdır, qızım.

REGİNE - Yox bir, şeytanın yağışdır!

ENQSTRAND - Ya Həzrəti İsa... Regine, axı nə üçün belə danışırısan, bilmirəm?! (Çətinliklə ayaqlarını çəkə-çəkə bir neçə addım irəliləyir). Bilirsən sənə nə demək istəyirdim?..

REGİNE - Ayaqlarını çox taqıldatma! Səs yuxarı gedir, cavan ağamız yatıb.

ENQSTRAND - Bu vaxtacan yatıb? Gün günortadır ki...

REGİNE - Onun sənə dəxli yoxdur.

ENQSTRAND - Dünən axşam əməlli-başlı kef çəkmişəm...

REGİNE - Elə şeyləri bacararsan.

ENQSTRAND - İnsanın zəif cəhətləri olur, qızım...

REGİNE - Hə, onda da sənün üçün!

ENQSTRAND - Heç bilirsən dünyada nə qədər kef çəkməli işlər var, qızım! Amma hər halda bax, bu gün allah rızası ilə səhər tezdən durdum. Budur, düz altının yarısıdır, işdəyəm.

REGİNE - Yaxşı, yaxşı, rədd ol get işinin dalınca, burda dayanma. Bura sənün üçün görüş yeri-zad deyil.

ENQSTRAND - Dayananda nə olar?

REGİNE - Lazım deyil. İstəmirəm ki, səni burda görənlər olsun. Bildin? Di xoş gəldin.

ENQSTRAND - (ona bir az da yaxınlaşır). Yo-ox, mən olum sənünlə əməlli-başlı söhbətimi eləməmiş gedim, çətin! Bu gün axşamcan aşağıda - məktəbdə öz işlərimi qurtarıb gecə gəmi ilə şəhərə, birbaşa evimə getməliyəm.

REGİNE - (astadan). Yaxşı yol!

ENQSTRAND - Çox sağ ol, qızım! Sabah burda yetimxanayı açacaqlar. Yəqin kef məclisi də olacaq.

Mən də olmalıyam. Qoy heç kim deməsin ki, Yakob Enqstrand belə işlərdə dala qalır.

REGİNE - Eh!

ENQSTRAND - Hə, çünki sabah bura, allah bilir nə qədər mötəbər ağa gələcək. Hələ deyirlər ki, şəhərdən keşiş Mandersin də gəlməsi gözlənilir.

REGİNE - O lap bu gün gələcək.

ENQSTRAND - Görürsən? Elə ona görə də mən burda olmalıyam ki, onunla bir məsələ barəsində yaxşı-yaxşı danışım, başa düşürsən?

REGİNE - Belə də, nə barədə?

ENQSTRAND - Bilmirsən?

REGİNE - (düz onun gözlərinin içinə baxa-baxa). Yoxsa yenə keşiş Mandersi sancmaq istəyirsən, hə?

ENQSTRAND - Ss... ss... heç bilirsən nə danışırısan! Sancmaq nədir, keşiş Manders mənim xeyrixahımdır, alicənab adamdır. Hə, evə gecə gedəcəyəm. Sənünlə bu barədə çox vacib bir söhbət eləmək istəyirdim.

REGİNE - Mən istəmirəm. Sən heç gecə**yə də qalma, nə qədər tez getsən, o qədər yaxşıdır.

ENQSTRAND - Yaxşı. Ancaq gedəndə səni də özümle evə aparmaq istəyirəm axı, Regine.

REGİNE - (təəccübdən ağzı açıla qalır). Məni? Nə danışırısan, heç bilirsən?

ENQSTRAND - Hə, deyirəm ki, səni evə aparmaq istəyirəm.

REGİNE - (həqarətlə). Yox, onu görməyəcəksən, heç vaxt!

ENQSTRAND - Aparacağam, görərsən.

REGİNE - Nə istəyirsən elə, olmayacaq. Mən kamerger qadının evində böyümüşəm... Burda hamı mənə doğma kimidir... İndi durub birdən - birə səninlə gedim? Özü də hara, o cür evə? Tfu!

ENQSTRAND - Lənət şeytana ha! Yəni sən öz doğma atanın sözünə baxmayacaqsan, ay qız?!

REGİNE - (ona baxmadan öz-özünə danışmış kimi). Sən özün neçə kərə demisən ki, məndən sənə nə övlad, nə qız olar.

ENQSTRAND -Eh!.. Elə şeyləri yadında saxlayırsan ki, heç...

REGİNE - Özü də gör bu vaxtacan nə qədər acı sözlər demisən, mənə pis söyüşlərlə söymüsən... Fi donc!

ENQSTRAND - Yox, mən kimə, kimə, sənə heç vaxt pis söz deməmişəm!

REGİNE - Demisən, min kərə, öz qulaqlarımla eşitmişəm!

ENQSTRAND - Nə bilim, bəlkə də haçansa... kefli olanda demişəm... Hm! Ax, qızım, heç bilirsən adamı bu dünyada yoldan çıxardan nə qədər şeylər var?

REGİNE - (ikrahla). Uf!

ENQSTRAND - Hə, hərdən anan mənə lap cənnətdə, özümdən çıxanda olurdu. Axı, qızım, gərək bir şeylə hirsimi soyudaydım də. Yaman burnunu dik tuturdu ha!.. (Onu yamsılayır). “Çəkil, Enqstrand! Əl çək məndən! Düz üç il Rusenvolda kamerger Alvinqin evində xidmət eləmişəm”. (Rişxəndlə gülür). İlahi, heç yadımdan çıxarda bilmirdi ki, onun burda xidmət elədiyi vaxt ərzində kapitanı kamergerliyə keçiriblər. Bununla fəxr eləyirdi.

REGİNE -Yazıq anam... Onu sən öldürdün.

ENQSTRAND - (qurcuxur). Düzdür, belə çıxır ki, günahkar mənəm.

REGİNE - (üzünü yana tutub astadan). Uf!.. hələ ayağını da...

ENQSTRAND - Öz - özünə nə danışırısan, qızım?

REGİNE - Pied de mouton!*

ENQSTRAND - Yenə başa düşmədim. Deyəsən ingiliscə danışırısan.

REGİNE - (istehzayla gülür). Hə, ingiliscə danışırım.

ENQSTRAND - Hə-ə, burda sənə öyrətməyinə çox şey öyrədiblər. Bax indi bu sənə karına gələr, qızım!

REGİNE -(bir qədər susub). Şəhərdə mən sənə nəyinə lazımdım ki?

ENQSTRAND - Hələ bir soruşursan da ki, yeganə övladı atanın nəyinə gərəkdir? Bilmirsən ki, mən yetiməm, heç kimim yoxdur, həm də dulam?

REGİNE - Ah, nə boş-boş çərənləyirsən! De görüm mənə neyçün şəhərə aparmaq istəyirsən?*

ENQSTRAND - Düzü, bilirsən, təzə bir iş ağıma gəlib.

REGİNE - (həqarətlə üzünü döndərir). Sənə elə neçə dəfədir ki, ağına bir iş görmək gəlir, heç nə də eləyə bilmirsən.

ENQSTRAND - İndi isə, Regine, görürsən, eləyəcəyəm! Yalan deyirəmsə, allahın lənətinə gəlim.

REGİNE - (yeri təpikləyir). Bəsdir lənət yağdırdın!

ENQSTRAND - Sss... sss!.. Bax onu düz dedin, qızım, tamamilə doğru deyirsən. Hə, sənə onu demək istəyirəm ki, bu yeni yetimxana işində şükür allaha, bir az pul toplaya bilmişəm.

REGİNE - Qazanmışsan? Mən neyləyim?

ENQSTRAND - Burada nəyə xərcləyəcəkdin ki?.. Başlasaydım xərcləməyə uçaçaqdı.

REGİNE - Yaxşı, bəs sonra?

ENQSTRAND - Bilirsən, mən bu pulu elə bir işə sərf etməyə istəyirəm ki, gəlir gətirsin. Ona görə də dənizçilər üçün aşxana açmaq fikrindəyəm.

REGİNE - Tfu!

ENQSTRAND - Yaraşılıq bir aşxana, başa düşürsən? Elə-belə, donuz damı yox-ey, matroslar üçün. Kapitanlar, şturmanlar üçün... əsl ağalar, cənablar üçün, başa düşürsən?!

REGİNE - Mən də orada...

* Topal (fransızca).

ENQSTRAND - Kömək edə bilərdin. Bilirsən, ancaq elə-belə, arada görünmək üçün. Daha qara işlərdə əlləşməyəcəksən ey... Lənət şeytana, elə yox ki, hər gələn sənə bir buyruq versin! Özün istədiyin kimi işi qurarsan.

REGİNE - Gəl bir qurmayım da!

ENQSTRAND - Bilirsən, belə bir işi əlbəttə, qadınsız eləmək olmaz. Gün kimi aydındır bu. Axşamlar qonaqları bir az əyləndirmək də lazımdır. Hə, orda musiqi, rəqs başqa işlər də olmalıdır. Onu bil ki, matroslar çoxbilmiş olurlar. Çünki çox yerlər gəzirlər, çox şey görürlər. Dənizdə üzməyə alışıblar. (Ona lap yaxınlaşır). Ona görə də axmaq olma, Regine, çalış özünə gün ağla! Yoxsa burda batıb qalsan, səndən nə olacaq!? Xanımın sənin savadlanmağına çalışması boş şeydir. Bilirəm, eşitmişəm ki, sənə təzə yetimxanada uşaq-muşağa baxmağı tapşıracaqlar. Bu sənin işin deyil. Nəyinə görə xalxın qotur-motur uşaqlarından ötrü özünü əzab-əziyyətə salasan...

REGİNE - Yox, əksinə, əgər bacara bilsəm... Bilmirəm, bəlkə bacardım... Yəqin bacararam...

ENQSTRAND - Nəyi bacararsan, hə?

REGİNE - Sənə dəxli yoxdur... Çox pul yığmışan?

ENQSTRAND - Təxminən yeddi-səkkiz yüz kron olar.

REGİNE - Pis deyil.

ENQSTRAND - İşə başlamaq üçün bəs elər, qızım!

REGİNE - Bir az mənə verməzsən ki?

ENQSTRAND - Yox, yox, sən nə danışırısan, hardan?!

REGİNE - Barı gedəndən sonra bir donluq parçanın pulunu da göndərməzsən?

ENQSTRAND - Mənimlə şəhərə gedək, onda neçə paltar desən, o mənim boynuma.

REGİNE - İstəmirəm, istəsəydim, onlarsız da gedərdim.

ENQSTRAND - Yox, qızım, atanın məsləhətindən yaxşısı ola bilməz. İndi mənim Kiçik Havana küçəsində balaca da olsa, xoşa gələn bir otağım var. Bir qədər nağd pul qoyub dənizçilər üçün yaxşı bir sığınacaq yeri düzəltmək olar.

REGİNE - Yox, sənin yanında yaşamaq istəmirəm, nə işim var orda? Rədd ol burdan!

ENQSTRAND - E- eh, mənim yanımda oturub qalmayacaqsan ki... Lənət şeytana! Məsələ burasındadır ki, orada işin çəmini tapasan, ağlın olsa... Bu iki ildə yaman gözəlləşmişən ha...

REGİNE - Yəni nə demək istəyirsən?

ENQSTRAND - Onu demək istəyirəm ki, orada çox keçməz, bir də görərsən ki, bir şturmanı, ya da kapitani elə ələ keçirmişən ki...

REGİNE - Mən kapitana, filana ərə getmək istəmirəm. Dənizçilərin heç bir *savoir vivre**-si yoxdur.

ENQSTRAND - Nəyi yoxdur?

REGİNE - Deyirəm ki, mən dənizçilərə bələdəm. Onlara ərə getməyin mənası yoxdur.

ENQSTRAND - Ərə getmək istəmirsən, getmə. Bunsuz da pul qazanmaq olar. (Səsini yavaşdır, xəlvəti). Bir ingilis, özünün yelkənli gəmisi ilə gələn ingilisi deyirəm, bir xanıma üç yüz spetsiy-daler atdı hey... Əslində o xanım heç səndən gözəl də deyildi!

REGİNE - (üstünə cumur). İtil burdan!

*ENQSTRAND - (dal-dalı çəkilərək). Yaxşı, yaxşı, məni döyməyəcəksən ki!

REGİNE - Budur sənə deyirəm, əgər bir də anamın adını çəksən, döyəcəyəm! İtil burdan deyirəm! (Onu bağa açılan qapıya sıxır). Qapını da çırpma! Cavan ağamız narahat olar.

ENQSTRAND - Bilirəm, yatıb. Cavan ağanın yaman böyründə-başında fırlanırsan ha! (Səsini yavaşdır). Paho!.. Deyəsən iş o yerə çatıb ki...

REGİNE - Bu dəqiqə rədd ol! Lap çaşmışan, ay sarsaq!.. O tərəfə getmə! Görmürsən keşiş gəlir. Arxa pilləkənlə düşərsən!

ENQSTRAND - (sağ tərəfə gedə-gedə). Yaxşı, yaxşı. Onunla əməlli-başlı danış, qoy səni başa salsın ki, uşaq atası ilə necə davranar... Bil ki, necə olursa-olsun mən sənin atanam. İnanmırsan, kilsənin kitabı ilə sübut eləyə bilərəm.

* Evdarlıq qabiliyyəti (Fransızca).

Reginenin onun üçün açdığı o biri qapıya tərəf gedir, çıxan kimi Regine tez qapını onun dalınca örtür. Regine tələsik güzgüdə özünə nəzər salır, yaylıqla üzünü yelləyir və boynundakı kiçicik qalstuku düzəldib güllərin ətrafında qurdalanmağa başlayır. Keşiş Manders bağça qapısından eyvana daxil olur. Paltodadır, əlində çətir var, boynundan yol çantası asılıb.

KEŞİŞ MANDERS - Salam, yomfrü Enqstrand!

REGİNE - (ona tərəf dönüb heyrət dolu fərəhlə). Ah, xoş gördük, cənab keşiş! Nə əcəb gəmi belə tez gəlib?

KEŞİŞ MANDERS - Elə indicə gəlib çatdı. (Otağa keçir). Bu günlər hava pis deyil.

REGİNE - (onun dalınca gedə-gedə). Belə hava ən çox kənd camaatı üçün yaxşıdır, cənab keşiş!

KEŞİŞ MANDERS - Hə, hə, əlbəttə siz düz deyirsiniz. Biz şəhər camaatı bu barədə az fikirləşirik. (Paltosunu çıxarmaq istəyir).

REGİNE - İcazə verin kömək eləyim... Bax belə. Gör necə də islanıb! Gedim aynabənddən asım. Çətir də... Açım ki, tez qurusun. (Sağ tərəfdən o biri qapıya tərəf gedir).

Keşiş Manders yol çantasını çıxarıb şlyapası ilə birlikdə stulun üstünə qoyur. Regine qayıdır.

KEŞİŞ MANDERS - Yaman yağış yağır. Bayırda heç gəzmək mümkün deyil. Yaxşı, burda nə var, nə yox? Zənnimcə, hər şey yaxşı olmalıdır, hə?

REGİNE - Bəli, yaxşıdır, təşəkkür edirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Görürəm, sabahkı təntənə üçün çox əlləşmişiniz.

REGİNE - Bəli, bəli, o qədər iş var ki...

KEŞİŞ MANDERS - Frü Alvinq gözümə dəymir, evdədirmi?

REGİNE - Evdədir. Ancaq yuxarıdadır. Cavan ağamız üçün şokalad hazırlayır.

KEŞİŞ MANDERS - Yaxşı, mən limanda eşitdim ki, Osvald da gəlib, deyin görüm, düzdür?

REGİNE - Hə, üçüncü gündür burdadır. Əslində biz gözləyirdik ki, bu gün gələr.

KEŞİŞ MANDERS - Allahın köməkliyi ilə canı-başı necədir, yaxşıdır mı?

REGİNE - Yaxşıdır, sağ olun, pis deyil. Ancaq yol onu yaman yorub. Deyəsən bütün yolu Parisdən bura birbaşa qatarda gəlib. İndi bir az yatıb, dincəlir. Ona görə də gərək yavaşdan danışaq ki, oyanmasın.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, əlbəttə, yavaşdan danışarıq.

REGİNE - (kreslonu stola tərəf çəkir). Xahiş edirəm, cənab keşiş, bir az əyləşin, dincəlin.

Keşiş Manders kresloya əyləşir. Regine kiçik skamyanı onun ayaqları altına çəkir.

- Hə, cənab keşiş üçün belə rahatdırmı?

KEŞİŞ MANDERS - Çox sağ olun, çox sağ olun, minnətdaram! (Ona baxır). Mənə belə gəlir ki, yomfrü Enqstrand, mən sizi axırıncı dəfə görəndən bəri xeyli böyümüsünüz.

REGİNE - Doğrudan? Bəs frü Alvinq deyir ki, həm də kökəlmişəm?

KEŞİŞ MANDERS - Kökəlmisiniz?.. Hə, düzdür, bir az... qaydasında.

Ani sükut.

REGİNE - İstəyirsiniz gəldiyinizi xanıma deyim.

KEŞİŞ MANDERS - Yox, təşəkkür edirəm, tələsməyin nə mənası? Hə, mənim əziz Reginem, atanız üçün burda necə keçir?

REGİNE - Minnətdaram, cənab keşiş, pis deyil.

KEŞİŞ MANDERS - Mən? Yox, düzü, bilmirəm.

REGİNE - Ah! Mərhəmətli keşiş cənabları,.. sizdən çox xahiş eləyirəm, əgər elə bir iş olsa, məni yadınızdan çıxarmayın.

KEŞİŞ MANDERS - (ayağa qalxır). Yaxşı, yaxşı, yomfrü Enqstrand...

REGİNE - ... Çünki mənə...

KEŞİŞ MANDERS -Yaxşı, bəlkə zəhmət olmasa, frü Alvinqi bura xahiş eləyəsiniz?

REGİNE - Bu saat gələr, cənab keşiş.

KEŞİŞ MANDERS - (sol tərəfə gedir, aynabəndə çatanda dayanıb əllərini arxasında düyünləyərək bağa baxır. Sonra yenə stolun yanına gəlir, kitablardan birini götürüb sərlövhəsinə baxır, nəsə təəccüblənir, o birlərinə baxır). Hm! Belə - belə işlər!..

Frü Alvinq soldakı qapıdan daxil olur. Onun dalınca gələn Regine tez otaqdan keçib sağdakı birinci qapıdan çıxır.

FRÜ ALVİNQ - (əlini keşişə uzadır). Xoş gəlmisiniz, cənab keşiş!

KEŞİŞ MANDERS - Xoş gördük, frü Alvinq! Görürsünüzmü, vəd elədiyim kimi gəldim də...

FRÜ ALVİNQ - Siz həmişə sözünüzdə dəqiqsiniz.

KEŞİŞ MANDERS - Ancaq inanın mənə, iş - gücdən heç cür ayrılmaq mümkün deyildi. İştirak elədiyim bütün ilahiyyat cəmiyyətlərinin komissiyaları...

FRÜ ALVİNQ - Elə iltifat eləyib vaxtında gəldiyinizə görə də öz alicənablığınızı sübut eləmişiniz.

Günortaya qədər bütün işlərimizi görüb qurtaracaşıq. Yaxşı, bəs çamadanınız hanı?

KEŞİŞ MANDERS - (tələsik). Bütün şeylərimi işlər müvəkkilinin yanında qoymuşam, elə orada da gecələyəcəyəm.

FRÜ ALVİNQ - (bir qədər ciddiləşir). Yəni bu dəfə də bizdə qalmayacaqsınız?

KEŞİŞ MANDERS - Yox, yox, frü Alvinq. Sizə çox minnətdaram. Ancaq elə həmişəki kimi yenə orda qalsam yaxşıdır. Həm rahatdır, həm də limana yaxındır.

FRÜ ALVİNQ - Yaxşı, necə istəyirsiniz... Ancaq ümumiyyətlə mənə elə gəlir ki, sizinlə mənim kimi yaşa dolmuş adamlar...

KEŞİŞ MANDERS - Siz yəni özünüzü yaşa dolmuş hesab edirsiniz? İlahi, necə də zarafat edirsiniz... Hə, hə, başa düşdüm, siz bu gün adicə olaraq zarafat eləmək, şənlənmək istəyirsiniz. Çünki əvvəla, sabahkı təntənələrə görə, ikincisi də Osvaldın gəlişi. Axır ki, bir yolla dilə tutub gətirdiniz onu!

FRÜ ALVİNQ - Hə, ən fərəhlisi odur. İki ildən çoxdu ki, ev üzü görmürdü. Söz verib ki, bütün qışı mənim yanımda qalacaq.

KEŞİŞ MANDERS - Nə yaxşı!.. O doğrudan da əsl oğul itaətkarlığı eləyir. Çünki əslində Roma, Paris kimi şəhərləri qoyub burda qalmaq...

FRÜ ALVİNQ - Düzdür, o şəhərlər çox gözəldir, amma ananın yerini heç nə verməz. Mənim canım, gözüm, tək bircə balam... Onun ürəyi həmişə anasına bağlıdır.

KEŞİŞ MANDERS - Əgər o doğrudan da oralarda öz sənət işlərinə aludə olub sizi yaddan çıxarsaydı, çox pis olardı. Təbii hisslər, ürəkdən bağlılıq... bu başqa şeydir.

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, elədir. Amma o barədə həmişə ürəyim yerindədir. Çünki Osvald elə uşaqlardan deyil. Maraqlıdır, görəsən indi bura gələndə siz onu tanıyacaqsınız, ya yox. Bir azdan gələcək, yuxarıdadır, istirahət eləyir... Niyə ayaq üstə durmusunuz, xahiş edirəm əyləşin, keşiş cənabları.

KEŞİŞ MANDERS - Təşəkkür edirəm. Deməli, siz elə bu saat istəyirsiniz ki?..

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə. (Stolun yanında əyləşir).

KEŞİŞ MANDERS - Yaxşı. Deməli belə... (Bayaq çantasını qoyduğu stula yaxınlaşır, çantasından kağız qovluğunu çıxarır, keçib stolun o biri tərəfində əyləşir, qarşısında kitab çox olduğundan kağızları qoymaq üçün stolun üstündə boş yer axtarır). Hər şeydən əvvəl... (Sözünü dəyişir). Zəhmət olmasa, deyın görüm bu kitablar kimindir, kim gətirib?

FRÜ ALVİNQ - Bu kitabları deyirsiniz? Mən oxuyuram onları.

KEŞİŞ MANDERS - Siz belə kitablar oxuyursunuz?

FRÜ ALVİNQ - Hə, oxuyuram. Necə bəyəm?

KEŞİŞ MANDERS - Yəni elə xoşhal olursunuz? Zövqünüzü oxşayır?

FRÜ ALVİNQ - Mənə elə gəlir ki, oxuyandan sonra elə bil xeyli sakitləşirəm, nəsə təsəkinlik tapıram.

KEŞİŞ MANDERS - Qəribədir. Axı bu necə ola bilər?

FRÜ ALVİNQ - Hə, mən bu kitablarda özümü düşündürən bütün məsələlərin əsl cavabını tapıram. Özü də, keşiş cənabları, inanın, ən maraqlısı odur ki, hər gün gördüyümüz, duyduğumuz adi həyatdır. Amma

səni özünə elə cəlb eləyir ki, oxuduqca sən həyatı, insanları, özünü daha yaxşı başa düşürsən. Axı burdakı adamlar da elə bizim kimi sadə adamlardır. Amma elə bil onların da heç biri bizim kimi özünü aydın görə bilmir, yaşadığı mühiti aydın dərk eləmir.,

KEŞİŞ MANDERS - Aman allah! Yəni siz doğrudan da elə fikirləşirsiniz ki, insanların çoxu...

FRÜ ALVİNQ - Bəli, tam ciddi deyirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Axı orda yazılanlar ayrıdır, siz ayrı. Ordakı məsələlər tamam başqadır, sizin məsələlər deyil.

FRÜ ALVİNQ - Yox, niyə?.. Mahiyyətə elə hamısı birdir.

KEŞİŞ MANDERS - Yaxşı, deyək ki, elədir!..

FRÜ ALVİNQ - Axı siz nə üçün bu kitablara etiraz eləyirsiniz?

KEŞİŞ MANDERS - Etiraz? Ağılınıza da gətirməyin ki, mən də belə əsərlərlə məşğul ola bilərəm.

FRÜ ALVİNQ - Yəni siz ömrünüzdə bu cür kitablardan heç birini oxumadan onları pisləyirsiniz?

KEŞİŞ MANDERS - Yox, mən əvvəllər belə kitabları bol - bol oxumuşam ki, onları qadağan eləyim.

FRÜ ALVİNQ - Sizin şəxsi fikrinizdir?

KEŞİŞ MANDERS - Əzizim frü Alvinq! Adətən insan öz həyatının çoxunu başqalarının fikirləri əsasında yaşayır. Əvvəldən bu dünya belə qurulub. Əslində elə belə də yaxşıdır. Yoxsa başqa cür... bilmirəm, onda bu camaatın işi necə olardı.

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, bu cəhətdən siz haqlısınız.

KEŞİŞ MANDERS - Bununla belə, mən onu inkar eləmirəm ki, doğrudan da bu cür kitablar insanı çox maraqlandıra bilər. Burda da təəccüblü bir şey görmürəm ki, bu böyük dünyada müasir insanların necə düşündüklərini görmək, hər şeyi bilmək istəyirsiniz. Elə yəqin belə fikirlərlə də oğlunuzu iri şəhərlərə göndərmisiniz. Amma...

FRÜ ALVİNQ - Nə amma?

KEŞİŞ MANDERS - (səsini yavaşdır). Amma... Adətən belə şeylər barədə danışmırlar, frü Alvinq. Öz evində dörd divar arasında nə oxuyursan, nə barədə fikirləşirsən, bu barədə hər kəsə məlumat verməyin nə mənası?

FRÜ ALVİNQ - Görünür belədir. Mən də o fikirdəyəm.

KEŞİŞ MANDERS - Bir özünüz düşünün, siz hal - hazırda yetimxana açırırsınız. Özü də bildiyimə görə, onu hələ ruhi itaət məsələləri barədə tamam başqa mülahizələrin hökm sürdüyü vaxtlarda açmaq istəyirdiniz, elə deyilmi?

FRÜ ALVİNQ - Bəli, düzdür, sizinlə tamamilə razıyam. Biz elə yetimxana üçün də...

KEŞİŞ MANDERS - Hə, biz elə sabah yetimxana barədə hərtərəfli götür - qoy eləmək üçün yığışırıq. Ona görə də, əziz frü Alvinq, ehtiyatlı olun! Hə, indi keçək öz işlərimizə. (Qovluğu açıb kağızları çıxarır). Bax, görürsünüzmü?..

FRÜ ALVİNQ - Sənədlərdir?..

KEŞİŞ MANDERS - Hamısı. Hamısı da qaydasındadır. Bilsəydiniz bunları vaxtında toplayıb çatdırmaq üçün nə qədər əziyyət çəkmişəm. Bütün işlərimi bir qırağa qoyub bunlarla məşğul olmuşam. Həm də axı, belə məsələlərin təsdiqi üçün hökumət idarələri adamı çox incidir, hər şeyə bir qulp qoyur. Şükür, nəhayət hamısı hazırlandı. (Kağızları vərəqləyir). Bax bu akt Rusenvold malikanəsinə məxsus Sulvik binasının sizə verilməsi barədədir. Burada binanın səliqə-səhmanlı məktəb - dərs otaqları göstərilir. Həmçinin ordakı daimi və saathesabı dərs müəllimləri üçün yaşayış mənzilləri də, əlbəttə, yetimxananın üstündədir. Bu da sizə vəsait ayrılması aktı. Bu biri isə yetimxananın təsdiq olunmuş nizamnaməsidir. Görürsünüzmü? (Oxuyur). "Kapitan Alvinqin xatirəsinə - yetimlər evinin nizamnaməsi".

FRÜ ALVİNQ - (kağıza xeyli baxandan sonra). Hə, nəhayət!

KEŞİŞ MANDERS - Mən burda Alvinqin adının qabağında onun kamergerlik rütbəsini yox, kapitan sözünü yazmağı daha uyğun hesab elədim. Çünki kapitan daha sadədir, yaxşı səslənir.

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, sizbilən yaxşıdır.

KEŞİŞ MANDERS - Bu da əmanət kassasına pul qoyuluşu kitabçası. Faizlər yetimxananın xərclərinə sərf olunacaq...

FRÜ ALVİNQ - Çox sağ olun. Ancaq xahiş edirəm, qoy sizdə qalsın, belə yaxşı olar.

KEŞİŞ MANDERS - Lap əcəb. Mənə belə gəlir ki, biz hələlik pulu əmanət kassasında saxlasaq yaxşıdır. Gəliri əlbəttə, az olacaq, cəmi dörd faiz. Özü də qoyulmuş pulun geri alınması yarım il qabaqdan xəbərdar edilmək şərt ilə. Ancaq əgər sonralar pul çoxalsa, əlbəttə, faizləri də artacaq. Onda bu barədə sizinlə ətraflı danışarıq.

FRÜ ALVİNQ - Hə, hörmətli keşiş Manders, bütün bunları siz yaxşı bilirsiniz.

KEŞİŞ MANDERS - Mən hər şeyi vaxtılı - vaxtında sizə deyəcəyəm. Ancaq bir məsələni də haçandan sizdən soruşmaq istəyirəm.

FRÜ ALVİNQ - Nə barədə?

KEŞİŞ MANDERS - Yetimxananın tikililərini sığortalayaq, ya yox?

FRÜ ALVİNQ - Zənnimcə, əlbəttə, sığortalayaq.

KEŞİŞ MANDERS - Dayanın, dayanın, gəlin məsələni yaxşı - yaxşı götür - qoy eləyək.

FRÜ ALVİNQ - Mən yetimxanada nə varsa hamısını sığortalamaq istəyirəm - tikililəri də, əmlakı da, taxılı da, bütün canlıları da.

KEŞİŞ MANDERS - Yaxşı fikirdir. Bütün bu məsələlərin hamısı sizin ixtiyarınızdadır. Mən də sizin dediklerinizə şərikəm. Ayrı cür ola bilməz. Ancaq bilirsinizmi, başqa bir məsələ də var. Çünki yetimxana əslində elə yüksək, müqəddəs bir məqsəd güdür ki...

FRÜ ALVİNQ - Elədir. Ancaq bununla belə...

KEŞİŞ MANDERS - Şəxsən mənə qalsa, mən burda bizə qəbahət tutulmalı bir şey görmürəm...

FRÜ ALVİNQ - Düzü, mən də elə bilirəm.

KEŞİŞ MANDERS - ...Ancaq bəs sabah yerli camaat buna necə baxar? Siz onları məndən yaxşı tanıyırsınız.

FRÜ ALVİNQ - Hmm... Yerli camaat...

KEŞİŞ MANDERS - Yəni buranın ən mötəbər, ən hörmətli ağır - səngin adamları buna irad tutmazlar ki? Bizi günahlandırmazlar ki?

FRÜ ALVİNQ - Siz ən mötəbər, ağır - səngin adamlar deyəndə kimləri nəzərdə tutursunuz?

KEŞİŞ MANDERS - Əlbəttə, öz mövqeyinə görə heç kimdən asılı olmayan nüfuzlu adamları nəzərdə tuturam. Yəni elə adamları ki, onların fikirləri ilə hamı hesablaşır.

FRÜ ALVİNQ - Ona qalsa, əlbəttə, bir neçə elə adam tapılar ki, bunu söz eləsin. Amma əgər...

KEŞİŞ MANDERS - Bax, görürsünüzmü?! Bizim şəhərdə belələri çoxdur. Elə götürək mənim yerimə keçmək üçün sinov gedən adamları. Məsələ burasındadır ki, indi bizim tərəfimizdən görülən belə bir iş kənardakı ali təbəqələr əsl etibarsızlıq kimi, allah-təalanın köməyinə inamsızlıq kimi baxa bilərlər.

FRÜ ALVİNQ - Bəs siz axı, hörmətli cənab keşiş, bilirsiniz ki...

KEŞİŞ MANDERS - Hə, bilməyinə bilirəm. Tamamilə əminəm ki, əslində belə eləmək lazımdır. Ancaq hər halda bununla biz öz əsl niyyətimiz barədə heç cür bəd, əyri fikirlərin törəməsinə də yol verə bilmərik. Çünki belə dedi - qodular işə çox ziyan vura bilər.

FRÜ ALVİNQ - Əgər elədirsə, onda...

KEŞİŞ MANDERS - Mən hər şeyi ölçüb - biçirəm. Əgər belə məsələləri fikirləşməsəm, sonra elə girdaba düşərəm ki, çıxıb bilmərəm. Şəhərin yuxarı dairələrində də yetimxana ilə çox maraqlanırlar. Bu yetimxana şəhər camaatının ehtiyacları üçün nəzərdə tutulub; kasıb uşaqlarına himayədarlıq işini xeyli yaxşılaşdırmalıdır. Ancaq mən sizin məsləhətçiniz olduğuma, həm də bu xeyirxahlıq işinizin rəsmi - idarəçilik məsələlərini apardığıma görə qısqanc kilsə itaətkarlarının üstümə düşməsinə yol verə bilmərəm...

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, siz belə işlərdən özünü qorumalısınız.

KEŞİŞ MANDERS - Hələ mötəbər qəzet və jurnalların edəcəyi hücumları demirəm... Aman allah, dəhşətdir!..

FRÜ ALVİNQ - Ta bəsdirin, hörmətli keşiş Manders, hər şey aydındır, təkcə bu mülahizə hər şeyi həll edə bilər.

KEŞİŞ MANDERS - Deməli, onda belə qənaətə gəldiniz ki, daha heç nəyi sığortalamaq istəmirsiniz.

FRÜ ALVİNQ - Yox. Bundan imtina edirəm.

KEŞİŞ MANDERS - (stulun arxasına söykənir). Bəs allah eləməsin, birdən nəsə bədbəxt bir hadisə baş versə, onda necə olsun? Dünyanın işini nə bilmək olar? Siz onda bütün zərərləri özünüz ödəyəcəksiniz?

FRÜ ALVİNQ - Yox, açıq deyirəm ki, bunu heç cür öz üzərimə götürə bilmərəm.

KEŞİŞ MANDERS - Onda, frü Alvinq, bu o deməkdir ki, biz hər şey üçün cavabdeh özümüz oluruq. Bu barədə düşünməliyik.

FRÜ ALVİNQ - Bəs sizcə neyləyə bilərik ki?

KEŞİŞ MANDERS - Əsl məsələ orasındadır ki, biz heç cür yol verə bilmərik ki, bizi nədəsə büsbütün ittiham eləsinlər. Həmçinin heç bir haqqımız da yoxdur ki, hər bir kəsin, hər yerindən duranın narazılığına əhəmiyyət verək.

FRÜ ALVİNQ - Bilirəm, ələlxüsus sizə, bir keşiş kimi bu, heç cür yaramaz.

KEŞİŞ MANDERS - Belə olan halda, əlbəttə, mən elə bilirəm ki, yetimxananın uğurlu olacağına inanmağa haqqımız var.

FRÜ ALVİNQ - Mən də elə bilirəm, keşiş Manders.

KEŞİŞ MANDERS - Onda deməli, hər şeyi olduğu kimi saxlayırıq.

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, şübhəsiz.

KEŞİŞ MANDERS - Yaxşı, siz deyən kimi olsun. (Yazır). Sığortalanmasın.

FRÜ ALVİNQ - Qəribədir, bəs bu barədə siz niyə bu gün danışırırsınız? Olmazdı ki, əvvəllər...

KEŞİŞ MANDERS - Mən dəfələrlə bu barədə sizdən soruşmaq istəmişəm.

FRÜ ALVİNQ - Elə dünən burda az qalmışdı yangın olsun.

KEŞİŞ MANDERS - Necə olmuşdu?

FRÜ ALVİNQ - Nə bilim, deyəsən necə olmuşdusa, dülgərxanada yonqara od düşmüşdü.

KEŞİŞ MANDERS - Enqstrand sizdə nə iş görür?

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, deyirlər ki, həmişə o ehtiyatsızlıq edir, kibriti yandırır hara gəldi atır, yan-yörəsinə fikir vermir.

KEŞİŞ MANDERS - Düzdür, onun başı çox vaxt çaşqın, müəmmalı fikirlərlə dolu olur. Amma allaha şükür ki, axır vaxtlar eşitdiyimə görə daha sakitdir, bir kəslə işi yoxdur, dinc yaşamağa çalışır.

FRÜ ALVİNQ - Hə? Bunu kim deyir elə?

KEŞİŞ MANDERS - Özü dedi, məni əmin elədi. Ümumiyyətlə işləyən adamdır, bekar dayanmağı xoşlamır.

FRÜ ALVİNQ - Hə, ayıq olanda...

KEŞİŞ MANDERS - Ah, bu içki azarı! Bəs o mənə deyir ki, ancaq hərdən, şikəst olduğuna görə içir. Axırncı dəfə şəhərdə olanda məni çox kövrəltdi. Yanıma gəlmişdi, ona burda iş düzəltdiyimə görə, Reginenin yanında, elə minnətdarlıq elədi ki, gözlərim yaşardı.

FRÜ ALVİNQ - Amma deyəsən heç o qədər də tez-tez biri-birini görmürlər axı...

KEŞİŞ MANDERS - Nə danışırırsınız, özü deyir ki, hər gün görüşürlər.

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, ola bilər.

KEŞİŞ MANDERS - Onu yaxşı bilir ki, gərək həmişə yanında bir adam olsun, boş damarı tutanda onu bəd əməllərdən çəkindirsin. Yakob Enqstrandın ən gözəl cəhəti odur ki, o, adamın yanına gəlib özü bütün günahlarını etiraf eləyir, hər şeyi düz-düzünə boynuna alır. Qulaq asın, frü Alvinq, axırncı dəfə o şəhərə gələndə mənə dedi ki... Əgər Regine onun yanında olsa... ürəyi istəyir ki...

FRÜ ALVİNQ - (tez ayağa qalxır). Regine!

KEŞİŞ MANDERS - ...Gərək siz zidd getməyəsiniz.

FRÜ ALVİNQ - Əksinə, zidd gedərəm... Hə, onu da deyim ki... Regineyə yetimxanada iş veriləcək.

KEŞİŞ MANDERS - Axı, özünüz fikirləşin, hər halda o, qızın atasıdır.

FRÜ ALVİNQ - Mən çox gözəl bilirəm o necə ata olub. Nə qədər ki, bu, məndən asılıdır, Regine heç vaxt onun yanına qayıtmayacaq.

KEŞİŞ MANDERS - (ayağa qalxır). Əziz frü Alvinq, çox həyəcanlanmayın. Düzü, çox təəssüf eləyirəm ki, dülgər Enqstranda qarşı bu cür yanlış fikirdəsiniz. Siz həтта elə bil nədənsə bərk qorxursunuz.

FRÜ ALVİNQ - (sakitliklə). Necə olur - olsun, Regineni mən yanıma gətirmişəm, mənim yanımda da qalacaq. (Yuxarı qulaq verir). Sss... Kifayətdir, hörmətli keşiş Manders, bu barədə söhbəti kəsək.

(Fərhlə gülümsünərək). Eşidirsinizmi, Osvald pilləkənlərlə düşür. Onun yanında ayrı söhbət lazım deyil.

Osvald Alvinq yüngül paltoda, əlində şlyapa, uzun, odadavamlı mineraldan düzəldilmiş penka qəlyanını çəkə - çəkə sol tərəfdəki qapıdan daxil olur.

OSVALD - (qapının ağzında dayanır). Bağışlayın, mən elə bildim siz kontordasınız. (Yaxın gəlir). Salam, cənab keşiş!

KEŞİŞ MANDERS - (heyrətlə) A-a!.. Çox təəccüblüdür!

FRÜ ALVİNQ - Hə, gördünüzmü? Onun barəsində nə deyə bilərsiniz, cənab keşiş Manders?

KEŞİŞ MANDERS - Deyərəm... deyərəm... İnana bilmirəm ki, o belə dəyişib. Doğrudan o özüdür.

OSVALD - Bəli, bəli, doğrudan da bu qarşınızdakı həmin naxələf oğuldur, cənab keşiş!

KEŞİŞ MANDERS - Ancaq, mənim cavan dostum...

OSVALD - Bəli, onu da əlavə edək ki, evlərinə qayıtmış cavan dostunuz.

FRÜ ALVİNQ - Osvald ona işarə vurur ki, o vaxtlar onun rəssam olacağına inanmırdınız.

KEŞİŞ MANDERS - İnsanın gözüne çox şey şübhəli görünə bilər. Sonra isə hər şey... (Osvaldın əlini sıxır). Hə, xoş gəlmisiniz, xoş gördük!.. Amma əzizim Osvald... İnciməzsiniz ki, mən sizi sadəcə adınızla çağırın?

OSVALD - Bəs ayrı cür necə ola bilər ki?

KEŞİŞ MANDERS - Yaxşı. Belədir, mən sizə onu demək istəyirdim ki, əzizim Osvald, elə fikirləşməyin ki, mən rəssamlar zümresini qınayıram. Mən onu bilirəm ki, bu dairələrdə də bir çoxları öz ürəklərinin təmizliyini daima qoruyub saxlaya bilirlər.

OSVALD - Ümid eləmək olar ki, belədir.

FRÜ ALVİNQ - (fərəhlə gülümsünərək). Məsələn, nümunə üçün onlardan biri, baxın, keşiş Manders! (Osvaldı göstərir). Görün bütün qəlbi, qanı ilə necə təmizdir!

OSVALD - Yaxşı, yaxşı, ana, söhbəti dəyişək.

KEŞİŞ MANDERS - Düzdür, doğrudan da inkar eləmək olmaz. Hətta onu da əlavə eləmək olar ki, siz öz adınızı geniş tanıتماğa başlamısınız. Qəzetlər tez-tez sizin adınızı çəkir, özü də çox ehtiramla. Amma axır vaxtlar elə bil nəşə daha yaddan çıxarıblar, susublar.

OSVALD - (güllərin yanında). Çünki mən axır vaxtlar çox işləyə bilməmişəm.

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, rəssamlar da istirahət eləməlidirlər.

KEŞİŞ MANDERS - Başa düşürəm, üstəlik həm də hazırlaşmalıdırlar, nəşə böyük bir iş görmək üçün güc-qüvvə toplamalıdırlar.

OSVALD - Hə... Yaxşı, ana, haçan nahar eləyəcəyik?

FRÜ ALVİNQ - Yarım saatdan sonra. Maşallah, maşallah, oğlumun iştahası pis deyil.

KEŞİŞ MANDERS - Çubuq çəkmək üçün də...

OSVALD - Yuxarıda atamın qəlyanını tapmışam, onu çəkirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Atanın?.. Bir gör, işə bax!

FRÜ ALVİNQ - Necə bəyəm?

KEŞİŞ MANDERS - Osvald həmin qəlyanla bura gələndə elə bildim ki, eynən atası gəlib dayandı gözlərimin qabağında. Elə bil lap özü idi.

OSVALD - Həqiqətən.

FRÜ ALVİNQ - Yox, nə danışırırsınız? Osvald eynilə mənə oxşayıb.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, amma bax, dodaqlarının ucları, ağzı, dodaqları lap elə bil atasınınkıdır ki var. Elə bil bir almadır yarı bölünüb. Ələlxüsus da qəlyanı çəkəndə.

FRÜ ALVİNQ - Qətiyyəən oxşatmıram. Mənə elə gəlir ki, onun ağzı, dodaqları lap keşişlərin ağzına, dodaqlarına oxşayır.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, hə, doğrudan da mənim həmkarlarımdan çoxunun ağzı, dodaqları belədir.

FRÜ ALVİNQ - Qəlyanı bir tərəfə qoy, mənim balam, iyindən qəti xoşum gəlmir.

OSVALD - (günahkarcasına). Baş üstə. Elə - belə, uşaqlığım yadıma düşdü, ona görə çəkirəm. O vaxtlar da bir dəfə çəkmişdim.

FRÜ ALVİNQ - Sən?

OSVALD - Hə, lap uşaq olanda. Yadımdadır, bir dəfə axşam atamın otağına gəldim, kefi bərk kökdü...

FRÜ ALVİNQ - Yox-yox, sən o vaxtlardan heç nə yadında qala bilməz.

OSVALD - Lap yaxşı xatırlayıram. Məni dizlərinin üstünə götürdü, qəlyanı verdi mənə, dedi ki, çək oğlum, yaxşı-yaxşı çək. Mən də zorla çəkməyə başladım. Mənə baxa-baxa qəşş eləyib gülürdü. O qədər məni məcbur elədi ki, bir də gördüm boğuluram, üzümü tər basıb.

KEŞİŞ MANDERS - Hm... çox qərībədir.

FRÜ ALVİNQ - Heç cür ola bilməz. Yəqin bütün bunları yuxuda görmüsən.

OSVALD - Yox, ana, qətiyyən yuxuda-zadda görməmişəm. Hələ sonra o da yadımdadır ki, sən də gəldin, məni götürüb apardın o biri kiçik otağa - uşaq otağına. Orda halım lap xarab oldu. Sən də ağlayırdın... Atam tez-tez bu cür zarafatlar eləyirdi?

KEŞİŞ MANDERS - O cavanlıqda çox şənlənərdi, bu cür çox zarafatlar eləyib.

OSVALD - Ancaq qısa ömrü ərzində az işlər görməyib. Özü də çox yaxşı işlər, faydalı işlər. Hələ gör çox yaşasaydı, nə olardı.

KEŞİŞ MANDERS - Düzdür. Siz onun əsil davamçısı, varisisiniz, əziz Osvald Alvinq. Zənn eləyirəm ki, onun sizin üçün nümunə olması sizi öz işlərinizdə daha da həvəsləndirər.

OSVALD - Əlbəttə, belə də olmalıdır.

KEŞİŞ MANDERS - Hər halda siz çox yaxşı iş görmüsünüz ki, onun xatirəsinin yad olunması ilə əlaqədar evinizə gəlmisiniz.

OSVALD - Atam üçün ancaq bunu eləyə bilərdim.

FRÜ ALVİNQ - Ən yaxşısı isə odur ki, mənim balam mənim yanımda çox qalmağa söz verib!

KEŞİŞ MANDERS - Hə, bayaq eşitdim ki, siz bütün qışı burda qalacaqsınız.

OSVALD - Özüm də bilmirəm burda nə qədər qalacağam, cənab keşiş... Amma burası var ki, doğrudan da bura - evimiz çox xoşuma gəlir!

FRÜ ALVİNQ - (gülümsünür). Doğrudan?

KEŞİŞ MANDERS - (onu anlayırmış kimi). Siz öz doğma yurd-yuvanızdan çox tez ayrılmısınız, onunçun çox qərībəmisiniz, əziz Osvald.

OSVALD - Hə, hərdənbir özüm də fikirləşirəm ki, deyəsən doğrudan da çox tez ayrılmışam.

FRÜ ALVİNQ - Bilirsiniz nə var, çox sağlam, gümrəh uşaq üçün bu çox yaxşıdır. O bizim tək övladımızdı. Bəlkə də evdə, ata-anasının qanadları altında qalsaydı, çox ərköyün olardı.

KEŞİŞ MANDERS - Xeyr, frü Alvinq, lap elə də demək olmaz. Atanın, ya ananın yanı uşaq üçün həmişə hər yerdən yaxşıdır, həmişə vacibdir.

OSVALD - Keşişlə tamamilə razıyam.

KEŞİŞ MANDERS - Lap elə götürək sizin oğlunuzu. Eybi yox ki, yanında danışırım, hə, hə, sizin zənninizcə onun doğma yurddan - yuvadan ayrılması ona necə təsir eləyib? Bu saat onun iyirmi altı, iyirmi yeddi yaşı var, hələ bu vaxtacan əsl doğma ev, ocaq nədir, görməyib. Elə bilirsiniz çox yaxşı olub?

OSVALD - Bağışlayın, cənab keşiş, bax burada səhv eləyirsiniz.

KEŞİŞ MANDERS - Necə bəyəm, elə deyil? Bəyəm bütün bu müddəti həmişə rəssamların arasında olmamısınız?

OSVALD - Əlbəttə, olmuşam.

KEŞİŞ MANDERS - Özü də yəqin ki, cavanların arasında, tay-tuşlarınızın arasında.

OSVALD - O da elədir.

KEŞİŞ MANDERS - Əlbəttə, yəqin ki, onlardan çoxunun da nə evlənməyə pulu vardı, nə də doğma evdən - ocaqdan bir kömək uma bilirdilər.

OSVALD - Orası da elədir ki, doğrudan da onlardan çoxunun evlənməyə pulu yoxdu, cənab keşiş.

KEŞİŞ MANDERS - Bax, bax, mən də elə onu deyirəm.

OSVALD - Ancaq bu, heç də o demək deyil ki, onların bir çoxu doğma evdən, ocaqdan məhrumdurlar, əslində çox gözəl, rahat evləri, ocaqları var.

Danışığı çox narahatlıqla izləyən frü Alvinq təsdiq əlaməti olaraq başını qaldırıb-endirir.

KEŞİŞ MANDERS - Mən ev - ocaq deyəndə ailəni nəzərdə tuturam. Yəni ailə ilə yaşamaq, arvadınla, uşaqlarınla.

OSVALD - Başa düşürəm, arvadla, uşaqların anası ilə yaşamaq.

KEŞİŞ MANDERS - (birdən diksinən kimi olur, əllərini qaldırıb dizlərinə çırpır). Ay əlhəmənrəhimin pərvərdigar!

OSVALD - Necə bəyəm?

KEŞİŞ MANDERS - Arvadla, uşaqların anası ilə yaşamaq!..

OSVALD - Bəs sizcə necə, anaları ataq, uşaqları tutaq?

KEŞİŞ MANDERS - Yoxsa siz qeyri-qanuni əlaqələrdən danışırırsınız? Necə deyərlər, heyvanat kimi kəbinsiz, necəgəldi yaşamaqdan?

OSVALD - Kəbinsiz olanda nə olar? Mən bunda heç bir pislik görmürəm.

KEŞİŞ MANDERS - Axı necə ola bilər ki, hər hansı bir əxlaqlı adam, istər kişi olsun, istərsə qadın, hamının gözü qabağında açıq-aşkar kəbinsiz-filansız yaşasın, hə?

OSVALD - Bəs neyləsinlər? Hesab eləyin ki, biri cavan kasıb bir rəssam, o birisi də yoxsul bir qız... Qayda - qanunla evlənmək də nə qədər xərc istəyir. İndi özünüz deyın, onlar neyləməlidirlər?

KEŞİŞ MANDERS - Neyləməlidirlər? Bu saat deyim neyləsinlər, cənab Alvinq. Onu eləsinlər ki, lap əvvəldən bir-birindən uzaq olsunlar, bildiniz?!

OSVALD - Yox, cənab keşiş, siz belə sözlərinizlə cavanların ürəyinə yol tapa bilməzsiniz. Ələlxüsus da bir-birini ürəkdən sevən odlu - alovlu cavanların.

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, yol tapa bilməzsiniz.

KEŞİŞ MANDERS - (yenə öz sözünə davam edərək) Bilmirəm, hökumət belə şeylərə necə dözürlər! Belə çıxır ki, özləri bilə-bilə yol verirlər. (Gəlib frü Alvinqin qabağında dayanır). Bir özünüz deyın, yəni mən birinci növbədə sizin oğlunuzun xeyrinə danışmıram? Yəqin o da elə biədəblərin yaşadıkları yerlərə gedir? Elə yerlərə ki, orda belə şeylər günah sayılır.

OSVALD - Açığını sizə deyim ki, cənab keşiş, mən orda hər bazar günü iki - üç bu cür biədəb saydığınız ailədə olmuşam.

KEŞİŞ MANDERS - Aman allah, özü də bazar günləri!

OSVALD - Əlbəttə, ancaq bazar günləri, əylənmək imkanı olanda. Onu da deyim ki, mən heç vaxt belə evlərdə nə bircə kəlmə pis söz eşitmişəm, nə də bir nalayiq hərəkət görmüşəm. Rəssamların arasında əsl biədəblilikləri, nalayiq danışmaları bilirsiniz haçan görmüşəm?

KEŞİŞ MANDERS - Yox, vallah bilmirəm.

OSVALD - Bu saat sizə deyim. Sizin ən hörmətli yerliləriniz, hamı üçün nümunə olan zadəganlar, ailə başçıları oralara qonaq gələndə. Özü də hər dəfə bizim sadə yeməxanalarımıza təşrif buyuranda. Biz əlbəttə, onlara çox hörmət edirdik. Onlarsa əvəzində bizə elə yerlərdən, elə şeylərdən danışdılar ki, bizim heç yuxumuza da girməzdi.

KEŞİŞ MANDERS - Başa düşürəm. Siz demək istəyirsiniz ki, bizim həmin ləyaqətli yerlilərimiz...

OSVALD - Siz yəni özünüz həmin ləyaqətli cənablardan heç nə eşitməmişiniz ki, sərhədin o tərəflərindəki diyarlarda necə ədəbsizliklər görüblər? Özü də bütün bunlar günü-gündən necə artır?

KEŞİŞ MANDERS - Mən, əlbəttə...

FRÜ ALVİNQ - Mən də eşitmişəm.

OSVALD - Özü də sözsüz ki, onların arasında əsl düzdən danışanlar, hər şeyi yaxşı-yaxşı bilənlər az deyil. (Başını əlləri arasına alır). Of... Oralardakı o cür gözəl, azad həyata çirkab atmaq...

FRÜ ALVİNQ - Sənə belə həyəcanlanmaq olmaz, Osvald, çox zərərdir.

OSVALD - Hə, düz deyirsən, nə faydası... Hamısı bu zəhrimar yorğunluqdadır... Nahara qədər çıxım bir az gəzim... Məni bağışlayın, cənab keşiş, xahiş edirəm görüşümüə heyifsilənməyəsiniz. Bir az həyəcanlandım. (Sağ tərəfdəki ikinci qapıya tərəf gedir).

FRÜ ALVİNQ - Yazıq balam!..

KEŞİŞ MANDERS - Nə isə... Görün iş nə yerə gəlib çatıb!

Frü Alvinq dinməz-söyləməz ona baxır. Keşiş irəli-geri vargəl edir.

- O özünə naxələf övlad dedi. Bir gör, işə bax, heyif, heyif!..

Fru Alvinq yenə də susa-susa keşişə baxır.

- Bəs siz bu barədə nə deyə bilərsiniz?

FRÜ ALVİNQ - Onu deyə bilərəm ki, Osvald öz sözlərində ta əvvəldən axıradək tamamilə haqlıdır.

KEŞİŞ MANDERS - (dayanır). Haqlıdır?! Hə, haqlıdır!.. Bütün mülahizələri düzdür.

FRÜ ALVİNQ - Mən özümün tənhalığımdan sonra bu qətiyyətə gəlmişəm ki, həmişə düz, qəti danışım, cənab keşiş! Ancaq bu vaxtadək heç nə danışmağa gücüm, qüdrətim çatmayıb. Ona görə də mənim demək istədiyim bütün fikirlərimi oğlum deyəcək.

KEŞİŞ MANDERS - Sizin bu təəssüfə haqqınız var, frü Alvinq. Ancaq indi mən sizə ciddi öyüd - nəsihət vermək istəyirəm. Çünki hal-hazırda qarşınızdakı adam birinci növbədə sizin məsləhətçinizdir. Özü də təkcə sizin və ərinizin köhnə dostu kimi yox, ruhi ata kimi, həyatınızın ən çətin vaxtlarında tanıdığınız bir adam kimi.

FRÜ ALVİNQ - Mənim ruhi atam bununla nə demək istəyir?

KEŞİŞ MANDERS - Hər şeydən əvvəl bir şeyi sizin yadınıza salmaq istəyirəm. Sabah həm də sizin ərinizin ölümünün düz on illiyidir. Bu münasibətlə mərhumun abidəsinin açılışı olacaq. Mən orada bütün yığışanların, camaatın qabağında nitq söyləyəcəyəm... Bu günkü sözümsə hələlik sizədir.

FRÜ ALVİNQ - Buyurun, cənab keşiş, deyin.

KEŞİŞ MANDERS - Yadınızdadırmı, siz ərə gedəndən heç bir il keçməmiş bir də gördünüz ki, uçurum qarşısındasınız? Öz doğma evinizi, ocağınızı atıb getdiniz, ərinizdən birdəfəlik üz döndərdiniz? Sonra, frü Alvinq, əriniz nə qədər xahiş elədisə, yalvardısa, qayıtmırdınız, gəlmirdiniz.

FRÜ ALVİNQ - Bəs nə üçün onu demirsiniz ki, hələ ərə getdiyimin birinci ilində mən necə əziyyətlərə dözmüşəm?

KEŞİŞ MANDERS - Ah, bax məhz elə burada da sizin kinli olmağınız, qisasçılıq ruhunuz özünü göstərir. Elə bilərsiniz ki, dünyadan ancaq xoşbəxtlik, səadət ummaqla ona çatmaq olar? Yox, frü Alvinq. Biz insanlar həmişə xoşbəxtliyə, səadətə çatmadığımızdan gileylənəndə birinci növbədə fikirləşməliyik ki, görəsən ona haqqımız var, ya yox. Unuduruq ki, frü Alvinq, bunun üçün biz hər şeydən əvvəl öz üzərimizə düşən borclarımızı ödəməliyik, vəzifələrimizi yerinə yetirməliyik. Bax ona görə də sizin o vaxtlar birinci borcunuz o idi ki, öz həyatınız üçün ömür yoldaşı kimi seçib ərə getdiyiniz, yəni müqəddəs tellərlə bağlandığınız həmin adama müqəddəs itaətdə olaydınız.

FRÜ ALVİNQ - Bəs siz bilmirsiniz ki, Alvinq necə adamdı, necə əyyaşlığa qurşanmışdı?

KEŞİŞ MANDERS - Düzdür, mən o vaxtlar onun barəsində gəzən söz-söhbətləri eşitmişdim. Özü də onun bütün cavanlıq vaxtlarındakı hərəkətlərinə hamıdan az haqq qazandıran mən idim. Ancaq bir məsələ var ki, gerek arvad heç vaxt öz əri üzərində hökmranlıq fikrinə düşməsin. Sizin ona arvadlıqda ən ümdə borcunuz ilahi tərəfindən üzərinizə qoyulmuş xaça itaət eləməkdə. Sizsə əvəzində qəzəbnak oldunuz, müqəddəs xacı öz üzərinizdən atdınız, bir balaca büdrəyən kimi onu yerə vurdunuz. Halbuki ona pənah gətirməliydiniz, ondan imdad ummalıydınız, nəinki öz təmiz, pak adınızı alçatmalıydınız. Hələ üstəlik az qalmışdı ki, başqalarının da adına xələl gətirəsiniz.

FRÜ ALVİNQ - Başqalarının? Bəlkə başqasının demək istəyirsiniz?

KEŞİŞ MANDERS - Bəli, mənim. Ağlınız necə çaşmışdı ki, mənim yanımda özünü sığınacaq tapmaq istəyirdiniz.

FRÜ ALVİNQ - Yəni mənəvi atanın, həm də evimizin ən yaxın adamının yanında sığınacaq istəmək ağılsızlıqdı?

KEŞİŞ MANDERS - Ağılsızlıqdı. Amma allaha şükür eləyin ki, mənim səbrim, dözüümüm çatdı ki, sizi başa saldım. Sizi öz səhv fikirlərinizdən, niyyətlərinizdən çəkəndirdim, allah-təalanın köməkliyi ilə sizi öz doğma evinizə-ocağınıza, qanuni ərinizin yanına qaytardım.

FRÜ ALVİNQ -Düzdür, keşiş Manders, bunu siz elədiniz.

KEŞİŞ MANDERS - Əlbəttə, əslində mən allah-təalanın əlində olsa-olsa çox kiçik bir vasitə idim. İndi özünüz fikirləşin, bəyəm o vaxtlar sizi öz vəzifələrinizi yerinə yetirməyə qaytarmağım - sizin sonrakı həyatınızın xeyrinə deyildi? Bəyəm mənim bütün dediklərimin hamısının doğruluğunu sonra özünüz görmədiniz? Bundan sonra Alvinq əsl ər kimi özünün bütün yanlış əməllərindən dönmədi? O vaxtdan ta ömrünün sonuna kimi sizə sədaqətlə, mehribanlıqla yanaşmadı? Öz yurdunun əsl xeyirxah övladına çevrilmədi? Hələ üstəlik sizi də özünün bütün nəcib işlərində əsl köməkçi eləyib yüksəltmədimi? Bəli,

əsl layiqli köməkçi, frü Alvinq, mən bunu yaxşı bilirəm, bütün bunlara görə sizi alqışlamalıyam. Ancaq neynəyim ki, sonra siz öz həyatınızda ikinci böyük bir qəbahətə yol verdiniz.

FRÜ ALVİNQ - Yəni nə mənada demək istəyirsiniz?

KEŞİŞ MANDERS - O mənada ki, əgər bir vaxt öz arvadlıq vəzifələrinizdən imtina eləmişdinizsə, sonra da analıq vəzifələrinizi yerinə yetirməkdən imtina elədiniz.

FRÜ ALVİNQ - Aha...

KEŞİŞ MANDERS - Siz həmişə fəlakətlər yaradan özbaşınalıq ruhunda olmusunuz, həmişə sərbəst olmaq istəmisiniz, hər şeyi öz istədiyiniz kimi eləmək istəmisiniz, heç vaxt heç bir şeyə tabe olmaq, ona dözmək istəməmişsiniz. Çox qaydalara, qanunlara məhəl qoymayıb öz üzərinizə düşən borcları üstünüzdən atmağa çalışmışınız, özünüzü elə aparmışınız ki, guya bütün bu borcları yerinə yetirmək sizin öz şəxsi istəklərinizdən asılıdır. Bəli, əvvəlcə öz qadınlıq vəzifələrinizi yerinə yetirmək istəmədiniz, ərinizi atdınız, sonra isə analıq borclarınız sizi təngə gətirdi, öz uşağınızı özgələrin ixtiyarına verdiniz.

FRÜ ALVİNQ - Düzdür, belə eləmişəm.

KEŞİŞ MANDERS - Görürsünüz, elə buna görə də siz öz halal əriniz üçün tamam yad adama çevrildiniz.

FRÜ ALVİNQ - Yox, yox, heç vaxt yad olmamışam.

KEŞİŞ MANDERS - Olmusunuz. Bir yadınıza salın, görün onunla barışanda o nə haldaydı. Yaxşı-yaxşı fikirləşin, frü Alvinq. Siz vaxtilə öz ərinizin qarşısındakı günahlarınızı yumaq üçün indi ona heykəl qoydurursunuz. Çox yaxşı. Oğlunuz qarşısında da günahlarınızı etiraf etməlisiniz. Onu əsl haqq yoluna qaytarmaq üçün ruhunu xıltdan təmizləməlisiniz. Bəli. (Şəhadət barmağını qaldırır). Siz, frü Alvinq, həqiqətən çox günahkar anasınız! Mən bunu sizə deməyi özümə borc bilirəm.

Sükut.

FRÜ ALVİNQ - (özünü ələ alaraq yavaş-yavaş). Beləliklə, cənab keşiş, nə vardısı, hamısını dediniz. Sabahsa öz nitqinizi ərimin xatirəsinə həsr eləyəcəksiniz. Mən orada danışmayacağam. Ancaq indi sizin sözlərinizin qabağında bəzi şeyləri demək istəyirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Başa düşürəm. Yüngülləşmək üçün hər şeyi özünüz açıb demək istəyirsiniz.

FRÜ ALVİNQ - Yox. Mən elə - belə bəzi vacib sözlərimi deməliyəm.

KEŞİŞ MANDERS - Nə barədə?

FRÜ ALVİNQ - O barədə ki, mənim ərim, onunla taleyim və guya sizin səyinizlə haqq yoluna qayıtmağım kimi sözləriniz qətiyyəən düz deyil. Çünki əvvəla, siz mənim bütün başıma gələnlərin heç birini özünüz görməmişsiniz. İkincisi də axı necə görə bilərdiniz ki, siz, yəni bizim evin ən yaxın adamı bütün o vaxtlar ərzində, sonralar bircə dəfə də bizim evə gəlmədiniz.

KEŞİŞ MANDERS - Axı siz bütün o vaxtlarda daha şəhərdə yaşamırdınız, bura köçmüşdünüz.

FRÜ ALVİNQ - Düzdür. Nə olsun? Siz mənim ərimin burda yaşadığı o qədər vaxt ərzində bircə dəfə də bizə baş çəkmədiniz. Ancaq yetimxananın rəsmiyyət işlərinə başlayanda tez mən yadınıza düşdüm, gəldiniz...

KEŞİŞ MANDERS - (astadan, tərəddüdlə). Helene... əgər bunu mənim başıma sərki vurursunuzsa, onda xahiş eləyirəm, barı mənim...

FRÜ ALVİNQ - Mövqeyinizi, vəzifənizi nəzərə alım... Hə, onu da unutmayım ki, mən vaxtilə öz ərini atan adamam. Belə sarsaq adamlardansa, əlbəttə, nə qədər uzaq olsan, o qədər yaxşıdır.

KEŞİŞ MANDERS - Əzizim... frü Alvinq, siz məsələni çox şişirdirsiniz...

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, hə, qoy belə olsun. Mən onu demək istəyirəm ki, siz mənim ailə həyatım barədə ancaq ağızlarda gəzən qeybətlərə əsasən danışsınız.

KEŞİŞ MANDERS - Necə bəyəm, elə deyil? Özgə nə ola bilər ki?

FRÜ ALVİNQ - Bu saat hər şeyin düzünü deyəcəyəm, Manders. Vaxt olub and içmişəm ki, bir gün hər şeyi sizin özünüze danışacağam. Ancaq özünüze, üzbəüz!

KEŞİŞ MANDERS - Deyin görək nədir, bilim.

FRÜ ALVİNQ - Əvvəla odur ki, mənim ərim bütün həyatını pozğunluqla yaşayıb, pozğunluqla da ölüb.

KEŞİŞ MANDERS - (əlləri ilə stulun söykənəcəyindən yapışır). Heç cür başa düşə bilmirəm, axı siz nə danışsınız?!

FRÜ ALVİNQ - O bizim evləndiyimiz vaxt, yəni siz bizim kəbinimizi kəsən vaxtlar necə idisə, bizim onunla yaşadığımız bütün on doqquz ili də eləcə yaşayıb. Siz kəbinimizi kəsəndən qabaqlar da belə olub. Öz ehtiraslarımızın qurbanı.

KEŞİŞ MANDERS - Deməli siz cavanlığın bəzi beyniqanlıqlarını, büdrəmələrini... lap istəyirsiniz deyək ki, əyyaşlığını da pozğunluq adlandırırırsınız?

FRÜ ALVİNQ - Bunu tək mən yox, hətta ev həkimimiz də belə adlandırırdı.

KEŞİŞ MANDERS - Mən sadəcə olaraq sizi heç cür başa düşmürəm.

FRÜ ALVİNQ - Heç lazım da deyil.

KEŞİŞ MANDERS - Mənim başım gicəllənir... Siz yəni bu sözlərlə onu demək istəyirsiniz ki, bütün ailə həyatınız, uzun illər ərzindəki ər-arvadlığınız tamam zillətdə keçib, çox əzab çəkmişiniz. Gizli uçurum üstündə.

FRÜ ALVİNQ - Məhz elədir ki, var. Siz heç olmasa indi bunları bilin.

KEŞİŞ MANDERS - Yox, yox... Heç cür beynimə batmır, hələ də inana bilmirəm. Başa düşmürəm, axı bu necə ola bilər? Necə ola bilər ki, bu boyda məsələ bu vaxtadan camaatdan gizli qalıb, hə?

FRÜ ALVİNQ - Çünki hər şeyi birinci mən özüm gizlədirdim. Daha doğrusu, var qüvvəmlə çalışırdım ki, hər şey gizli qalsın, biabır olmayaq. Bizim Osvald dünyaya gələndə Alvinq elə bil bir az dəyişdi, ciddiləşdi. Fikirləşdim ki, daha yaxşıdır. Ancaq sən demə müvəqqəti imiş. Çox keçməmiş o daha da korlandı. Mən bu vaxt daha da canımla, qanımla çalışırdım ki, qoy heç kim mənim balamın atasının necə adam olduğunu bilməsin. Bir də axı, siz özünüz yaxşı bilirdiniz ki, o, zahirdə necə sakit, hamının rəğbətini qazanan bir adamdı. Kimin ağlına gələrdi ki, o, əslində necə adamdır. Kim onun haqqında pis bir sözə inanardı? Mənsə ona qarşı nəsə namünasib bir hərəkət eləseydim, heç vaxt başqalarının gözündən yayınmazdı. O belə adamdı. O özü isə həmişə gizlində qalırdı. Sizin, Manders, hələ bir çox başqa şeylərdən xəbəriniz yoxdur. Bilmirsiniz ki, o, lap sonralar necə dözülməz oldu, onunla aramızdakı məsələlər necə qatılaşdı.

KEŞİŞ MANDERS - Yəni bütün bu dediklərinizdən də pis?

FRÜ ALVİNQ - Əvvəllər mən onun evdən qıraqda nələr elədiyini yaxşı bilsəm də, çox vaxt özümü bilməməzliyə vururdum, dözürdüm. Ancaq get-gedə bu biabırçılıqlar o dərəcəyə çatdı ki, öz evimizin içində də...

KEŞİŞ MANDERS - Nə danışırırsınız? Yəni burda, bu evdə?

FRÜ ALVİNQ - Bəli, burda, bizim həmin bu evimizdə. Baxın, birinci dəfə mən orda (Sağ tərəfdəki birinci qapını barmağı ilə göstərir), yemək otağında, hər şeyi lap öz gözlərimlə gördüm. Yəni bir gün nə üçünsə o otağa keçmək istəyirdim. Qapı yarıaçıqdı. Birdən onu hiss elədim ki, bizim qulluqçumuz gülləri sulamaq üçün aynabəndə gedir...

KEŞİŞ MANDERS - Hə, hə, sonra?

FRÜ ALVİNQ - Bir azdan hiss elədim ki, Alvinq də ora keçdi, astadan qulluqçuya nəsə dedi, birdən... (Əsəbi gülüşlə). İnanın, onun dediyi sözlər bu saat da qulaqlarımdadır. Elə şit, həyasız sözlər deyirdi ki... Onu eşitdim ki, qulluqçu pıçıldayı: "Məni buraxın, cənab kamerger, buraxın!"

KEŞİŞ MANDERS - Azgınlığa bax, azgınlığa bax! Frü Alvinq, bu əsl biabırçılıqdan, ağılsızlıqdan başqa şey deyil, inanın!

FRÜ ALVİNQ - Hə, mən ancaq bundan sonra hər şeyə, hər şeyə qəti inandım, başa düşdüm ki, o kimdir. Kamerger həmin qızla axır ki, öz istəyinə nail də oldu. Sonra, keşiş Manders, bu əlaqənin dəhşətli nəticələri də oldu...

KEŞİŞ MANDERS - (ildırım vurmuş kimi). Hamısı da burda, bu evdə, bu evdəcə!

FRÜ ALVİNQ - Bu evdə mən çox əzablar çəkmişəm. Hər axşam... Hər gecə onu evdə saxlamaq üçün çox vaxt ya burda, ya da onun yuxarıdakı otağında xəlvəti içki stolları açırıdım... Özüm də onunla oturub içirdim, onun hər cür hərcayı, hətərən - pətərən sözlərinə, boşboğazlıqlarına qulaq asırıdım, sonra da lap özünü itirəndə az qala dava - dalaşla onu yatağına sürü görüm, necə sürüyürsən...

KEŞİŞ MANDERS - (heyretlə). Deməli, siz bütün bunların hamısına dözmüsünüz?!

FRÜ ALVİNQ - Mən öz oğlumun xatirinə hər şeyə dözürdüm. Ancaq həmin qulluqçumla elədiyi o axırıncı təhqirdən, alçaldılmağımdan sonra daha öz - özümə and içdim ki, hər şeyə birdəfəlik son qoyacağam. Var qüvvəmlə evdə bütün hakimiyyəti öz əlimə aldım, evin əsl sahibi oldum. Həm Alvinqin

üstündə, həm də evdə hər şey barədə hökmranlıq eləməyə başladım. O mənim yanımda heç cıncırını da çıxarda bilmirdi. Bax elə bu vaxtlarda da zavallı Osvaldımı burdan uzaqlaşdırdım. O, yeddi yaşın içindəydi. Başqa uşaqlar kimi onun da hər şeyi görüb - götürən, hər şeyi öyrənən vaxtı idi. Elə bilirdim ki, o, evdə təmiz hava əvəzinə zəhər udur. Ona görə onu evdən uzaqlaşdırdım ki, nə bunları görsün, nə də ürəyi bulansın. Nə qədər ki atası sağdı ayağı doğma evin kandarına da dəymədi, bildinmi, Manders? Bu, kənardan necə görünə də, əslində heç kim bilmir ki, bütün bunlar mənə necə baha başa gəlib.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, siz doğrudan da çox əziyyətlərə dözmüsünüz!

FRÜ ALVİNQ - Əgər iş olmasaydı, mən bütün bunlara tab gətirə bilməzdim. Sizə indi deyirəm ki, mən bütün bu vaxtları zəhmətə qatlaşmışdım. Elə bilirsiniz bütün bu malikanənin torpaq sahəsinin genişləndirilməsi, yaxşılaşdırılması, burdakı bir çox faydalı işləri Alvinq eləyib? Onu tərifləyirsiniz. Xeyr, hamısını mən eləmişəm. Onda o qədər güc - qüvvə hardandı? O ancaq bütün gün uzununu divanda uzanıb öz köhnə təqvimlərini oxuyurdu. Mən indi sizə hər şeyi, hər şeyi olduğu kimi deyirəm. Əgər o hərdən bir nə iş görürdüsə, onların hamısına onu mən məcbur eləyirdim. Bütün bu işlərdə mən onun imdadına çatırdım, bu zaman onun fəaliyyəti gözə çarpırdı. Mən bütün bunları çiynimdə daşıyırdım. Çox keçmirdi, yenə içkiyə qurşanırdı. Günlərlə ah-uf eləyə-eləyə xəstə yatanda da yenə mən əziyyətə düşürdüm, hər işdə özüm çalışıb-vuruşmalı olurdum.

KEŞİŞ MANDERS - İndi belə bir adama abidə ucaldırsınız!

FRÜ ALVİNQ - Mən bütün bunları bilə-bilə indi vicdanımın əleyhinə gedirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Öz vicdanının əleyhinə... Bu necə olub belə?

FRÜ ALVİNQ - Məni həmişə vahimə basırdı. Gec-tez bir vaxt bütün həqiqətlər üzə çıxmaya bilməz. Ona görə də yetimxana məsələsini fikirləşdim. Dedim ki, qoy bu vaxta qədərki bütün söz-söhbətlər, dedi-qodular yetimxana ilə birdəfəlik aradan götürülsün.

KEŞİŞ MANDERS - Siz əlbəttə, öz ölçü-biçilərinizdə səhv eləməmişiniz.

FRÜ ALVİNQ - Bundan başqa bir fikrim də vardı. İstəmərdim ki, atasından oğluma nəsə varislik bir şey qalsın.

KEŞİŞ MANDERS - Yəni Alvinqdən qalan pulları deyirsiniz?

FRÜ ALVİNQ - Bəli. Mən hər il bütün gəlirin əsas hissəsini yetimxana üçün yığırıdım. O vaxta qədər yığdım ki, bu pul vaxtilə leytenant Alvinqin həsəd apardığı bir dərəcəyə gəlib çatdı.

KEŞİŞ MANDERS - Sizi başa düşürəm.

FRÜ ALVİNQ - Elə bir dərəcəyə ki, bir vaxt Alvinq də məni bu məbləğə satın almışdı... İndi istəmirəm ki, bu pul Osvalda atasından varislik kimi qalsın. O, bütün varislik xeyirlərini məndən görməlidir.

Paltosunu və şlyapasını çıxarmış Osvald Alvinq sağ qapıdan daxil olur. Frü Alvinq onun qabağına gedir.

FRÜ ALVİNQ - Neyçün tez qayıtdın, mənim balam?

OSVALD - Yağış ki belə tökür, necə gəzəydim. Yaxşı, eşitdim ki, süfrə arxasına oturmaq istəyirsiniz. Çox gözəl!

REGİNE - (əlində məktub yemək otağından daxil olur). Sizə məktub var, xanım. (Ona verir).

FRÜ ALVİNQ - (keşişə baxır). Yəqin ki, sabahkı təntənə üçün kantatalardır.

KEŞİŞ MANDERS - Hm...

REGİNE - Süfrə də açılıb, hazırdır.

FRÜ ALVİNQ - Yaxşı, bu saat gəlirik. Ancaq istəyirəm ki... (Zərfi açmağa başlayır).

REGİNE - (Osvalda). Cənab Alvinq, qırmızı portveyn istəyəcəksiniz, yoxsa ağ?

OSVALD - Ondan da, o birisindən də, yomfrü Enqstrand.

REGİNE - Bien... Baş üstə, cənab Alvinq. (Yemək otağına keçir).

OSVALD - Yəqin şüşələri açmağa kömək etmək lazımdır... (Onun ardınca yemək otağına gedir. Qapı yarıaçıq qalır).

FRÜ ALVİNQ - (zərfi açır). Hə, düz fikirləşmişəm, sabahkı təntənənin kantatalarıdır, keşiş Manders.

KEŞİŞ MANDERS - (əlini əlinin üstünə qoyur). Heç bilmirəm sabah nitq söyləməyə necə ürəyim gələcək.

FRÜ ALVİNQ - Bir yolla vəziyyətdən çıxarsınız.

KEŞİŞ MANDERS - (yemək otağındakılar onu eşitməsinlər deyə yavaşdan). Allah bəndələrindən heç kim bütün bu deyilənlərdən xəbər tutmamalıdır, onları şübhəyə salmaq olmaz.
FRÜ ALVİNQ - (səsini yavaşdır, lakin qətiyyətlə). Düzdür. Mən ancaq açılışdan sonra həyatımın bütün bu uzun, əzablı komediyalarına son qoya biləcəyəm. Yəni daha ertəsi gündən mənim üçün Alvinq adında adam olmayacaq; elə bil heç vaxt bu evdə də yaşamayıb. Bundan sonra burda yalnız mənim oğlum, bir də anası olacaq.

Birdən yemək otağında gürultu ilə stul aşır və Reginenin sərt pıçıltıları eşidilir: “Osvald! Dəli olmusan, nədir?! Burax məni!” Frü Alvinq və keşiş. Manders dəhşətdən dik atılırlar.

- A..! (Şaşırmış halda yarıaçıq qapıya baxır).

Yemək otağından Osvaldın öskürək səsi eşidilir. Sonra o, nəyisə avazla oxumağa başlayır və nəhayət içki şüşələrinin açıldığını bildirən səslər gəlir.

KEŞİŞ MANDERS - (qeyzlə) Bu nədir, frü Alvinq, nə olub orda?
FRÜ ALVİNQ - (xırıltılı səslə). Bizi qara basır! Vahimədir! Aynabənd tərəfdən bir cüt mələk gəlir... O dünyanın mələkləridir..
KEŞİŞ MANDERS - Siz nə danışırırsınız? Regineni deyirsiniz? Yəni o?..
FRÜ ALVİNQ - Bəli, bəli. Gedək. Bir kəlmə də!.. (Keşişin əlindən yapışıb asta-asta yemək otağına aparır).

İKİNCİ PƏRDƏ

Yenə həmin otaq. Həyət bağça-bağının üstünü yenə qatı duman alıb. Keşiş Manderslə frü Alvinq yemək otağından çıxırlar.

FRÜ ALVİNQ - (qapı ağzından). Nuş olsun, cənab keşiş. (Yemək otağına). Bəs sən bizim yanımıza gəlməyəcəksən, Osvald?
OSVALD - (yemək otağından). Yox, təşəkkür edirəm, bir az gəzmək istəyirəm.
FRÜ ALVİNQ - Gəz, gəz, yağış kəsib, yaxşı havadır. (Yemək otağının qapısını çəkir, aynabənd qapısına tərəf gedib çağırır). Regine!
REGİNE - (aynabənddən) Nə buyurursunuz?
FRÜ ALVİNQ - Get ora, çələng düzümünə kömək elə.
REGİNE - Baş üstə, xanım.

Frü Alvinq Reginenin getdiyini görüb öz ardınca qapını çəkir.

KEŞİŞ MANDERS - Zənnimcə Osvald bizim danışığımızı eşitməz.
FRÜ ALVİNQ - Yox, qapı örtüləndə səs getmir. Həm də bu saat gedəcək.
KEŞİŞ MANDERS - Mən hələ də özümə gələ bilməmişəm. Bilmirəm süfrə başında tikəni ağzıma necə qoydum. Osvald bu məsələdə özünü necə də ucuz aparır.
FRÜ ALVİNQ - (həyəcanını gizləyir, irəli - geri vargəl edər - edər). Görün bəs mən nə çəkirəm. İndi neyləmək olar?
KEŞİŞ MANDERS - Çarə nədir? Doğrusu, heç özüm də bilmirəm nə deyim. Mənim belə işlərdə heç bir səriştəm yoxdur.
FRÜ ALVİNQ - Yenə min şükr ki, məsələ hələ bədbəxtlik məqamına çatmayıb.
KEŞİŞ MANDERS - Yox, allah eləməsin! Amma bu da var ki, ədəbsiz hərəkətlər göz qabağındadır.
FRÜ ALVİNQ - Bu, adicə olaraq Osvaldın törətdiyi ədəbsizlikdən başqa bir şey deyil, inanın buna.
KEŞİŞ MANDERS - Yenə təkrar eləyirəm ki, bu işlərdə heç bir təcrübəm yoxdur. Ancaq hər halda mənə belə gəlir ki...

FRÜ ALVİNQ - Regineni, əlbəttə, bu evdən uzaqlaşdırmaq lazımdır, özü də tez. Bu, gün kimi aydındır...

KEŞİŞ MANDERS - Şübhəsiz, şübhəsiz.

FRÜ ALVİNQ - Ancaq bilmirəm hara. Axı haqqımız yoxdur ki...

KEŞİŞ MANDERS - Hara? Əlbəttə, atasının yanına, atasının evinə.

FRÜ ALVİNQ - Kimin evinə dediniz?

KEŞİŞ MANDERS - Atasının... Ah, yaxşı yadıma düşdü, axı Enqstrand... Pərvərdigara, görəsən bu mümkündürmü? İşdir səhv eləmirsiniz ki?

FRÜ ALVİNQ - Təəssüf ki, mən qətiyyənlə səhv etmirəm. O vaxt İohanna da bir gün özü mənə hər şeyi etiraf etməli oldu. Alvinqin buna cəsarəti çatmırdı. Çarə ona qaldı ki, məsələ ört-basdır olsun, qurtarsın getsin.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, daha özgə nə çıxış yolu olacaqdı ki?

FRÜ ALVİNQ - Ev qulluqçumuz İohannaya susması üçün xeyli pul verib tez burdan uzaqlaşdırdıq. Qalan işləri o özü həll elədi. Şəhərə köçdülər. Enqstrandla keçmiş yaxınlığını davam etdirməyə başladı. Hələ pul barədə bir yalan da quraşdırdı ki, guya yayda bura yelkənli gəmisi olan bir əcnəbi gəlibmiş, bir təsadüf nəticəsində onun bu qədər pulu qalıb ona. Beləliklə onlar tez-tələsik nigahlarını kəsdirtilər. Hə, doğrudan, elə siz özünüz kəsdiniz.

KEŞİŞ MANDERS - Özüm də bilmirəm bu necə olub... Təkcə o yadımdadır ki, Enqstrand xahişlə mənim yanıma gəldi ki, onların kəbinini kəsim. Özü də çox pəjmürdə idi, çox təəssüf edirdi ki, yelbeyinlik eləyib gəlinlə, yəni həmin İohanna ilə kəbinsiz əlaqədə olub...

FRÜ ALVİNQ - Bəli, çünki məsələni öz boynuna götürməli idi.

KEŞİŞ MANDERS - Sən bir saxtakarlığa bax! Özü də kimin, kimin, mənim qabağında. Mən Yakob Enqstranddan heç bunu gözləməzdim. Neynək, dərslərini verərəm, sonra mənə tanıyar!.. Əxlaqsızlığa bax, mündarlığa bax, gör pul üçün nələrə gedib... Qızın nə qədər pulu vardı bəyəm?

FRÜ ALVİNQ - Üç yüz spetsi - daler.

KEŞİŞ MANDERS - İşə bax a... Kimin ağılına gələrdi ki, cəmi üç yüz dalərə görə düşkün bir qadınla kəbin kəsdirər!

FRÜ ALVİNQ - Bəs mənim haqqımda nə deyirsiniz? Mənim ki kəbinim düşgün bir kişi ilə kəsilmişdi!..

KEŞİŞ MANDERS - Allah, özün rəhm elə! Siz nə danışırırsınız, düşgün kişi ilə?!.

FRÜ ALVİNQ - Bəs necə. Elə bilirsiniz mən Alvinqə ərə gedəndə o, Enqstranda ərə gedən İohannadan təmiz idi?

KEŞİŞ MANDERS - Axı Alvinq kişi idi, İohanna isə qadın, hər ikisi bir deyil...

FRÜ ALVİNQ - Elə bir fərqi yoxdur. Biri qadının korlanmış idi, o birisi isə kişinin. Yeganə fərq onların pulunda, varidatında idi. Birinin cəmi-cümlətən üç yüz daleri vardı, o birisininə kifayət qədər var-dövləti.

KEŞİŞ MANDERS - Yox, siz nəyə tamamilə müqayisə olunmaz iki işi yan-yanə qoyursunuz. Siz axı öz ürəyinizin hökmü ilə, sizə yaxın olan adamların məsləhəti ilə ona ərə getdiniz.

FRÜ ALVİNQ - (ona baxmadan). Mən o vaxtlar elə bilirdim ki, siz mənim əslində bu işdə səhv eləyib - eləmədiyimi məndən yaxşı başa düşürsünüz.

KEŞİŞ MANDERS - (soyuqqanlıqla). Əgər mən bir şey başa düşsəydim, onda hər gün ərinizin, evinizin qonağı olmazdım.

FRÜ ALVİNQ - Mənim ən böyük günahım ondadır ki, o vaxt çox şeyi yaxşı-yaxşı, dərindən götür - qoy etməmişdim.

KEŞİŞ MANDERS - Ancaq hər halda yaxın adamlarınız da sizi başa sala bilərdi; ananız, hər iki xalanız...

FRÜ ALVİNQ - Orası elədir. Onlarsa heç özləri də hər şeyi yaxşı bilməyə-bilməyə yığışb məsələni həll etdilər, tez-tələsik qərara gəldilər ki, mən ona ərə gedim. Heç ağılıma da gəlməzdi ki, böyük, təcrübəli adamlar bu cür səhv edə bilərlər. Sən demə əslində məsələ ayrı cür imiş. Kaş anam, barı indi məzarından bircə dəfə başını qaldırıb görəydi ki, qurduqları bu ailədə mənim başıma nə müsibətlər gəlirdi.

KEŞİŞ MANDERS - Yox, əslində evlənmə məsələsində heç kim gələcəyə zəmin ola bilməz. Hər halda bir şey şəksizdir ki, sizin evlənməyiniz özü-özlüyündə tam qayda - qanunla olub.

FRÜ ALVİNQ - (pəncərənin qabağında). Bəli, madam ki, qanunla olub, deməli hər şey yaxşıydı, hə? Bu günədək hələ də bu qənaətdəyəm ki, yer üzünün bütün bəlaları məhz belə şeylərdən törəyir.

KEŞİŞ MANDERS - Frü Alvinq, siz özünüzü günaha batırırsınız.

FRÜ ALVİNQ - Ola bilər. Ancaq mən bizim əl-ayağımızı bağlayan formal şərtliliklərlə barışa bilmirəm. Bacarmıram. Mən azadlığa nail olmaq istəyirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Bütün bunlarla nə demək istəyirsiniz?

FRÜ ALVİNQ - (pəncərənin sürəhisini taqqıldadaraq). Görək mən Alvinqin sürdüyü həyatın üstünü örtməyə çalışmıyıdım. Ancaq neyləyim ki, o vaxtlar öz qorxaqlığımdan ayrı cür hərəkət eləyə bilməzdim. Ən çoxu da mən öz fikirlərimin, düşüncələrimin dayazlığından edirdim bunları. Çox qorxaq idim.

KEŞİŞ MANDERS - Qorxaqdınız?

FRÜ ALVİNQ - Hə, elə fikirləşirdim ki, əgər camaat bir şey bilsə, birinci növbədə hamı onu bədbəxt hesab edəcək. Çünki bir dəfə onu aldatmışdım. İndi hamı deyəcəkdi ki, mənə görə əyyaşlığa qurşanıb, günahkar mənam.

KEŞİŞ MANDERS - Bəli, hətta bunun üçün lazımi dərəcədə əsasları da olardı.

FRÜ ALVİNQ - (dik onun üzünə baxır).. Əgər o vaxt indiki ağlım olsaydı, Osvaldı yanıma çağırıb ona deyərdim ki, oğlum, eşit, bil ki, sənın atan əyyaşdır...

KEŞİŞ MANDERS - Ancaq, mənim möhtərəm...

FRÜ ALVİNQ - ...Ona hər şeyi indi sizə dediyim kimi bütün açıq-saçıqlığı ilə deyərdim.

KEŞİŞ MANDERS - Mən sizin bu sözlərinizdən hiddətə gəlirəm, xanım.

FRÜ ALVİNQ - Bilirəm, bilirəm. Bu fikirlər mənim özümü də hövsələdən çıxarır. (Pəncərədən aralanır). Gör mən necə qorxağam.

KEŞİŞ MANDERS - Siz üzərinizə düşən borcunuzu, vəzifənizi qorxaqlıq adlandırırsınız! Unudursunuz ki, uşaqlar öz valideynlərini sevməlidirlər, onlara hörmət etməlidirlər.

FRÜ ALVİNQ - Gəlin ümumiləşdirmələrə getməyə. Yaxşısı budur özümüzlə belə bir sual verək:

Osvald doğrudan da kamerger Alvinqi sevməlidir, yoxsa yox? Kamerger buna layıqdirmi?

KEŞİŞ MANDERS - Bəyəm sizin ana ürəyiniz öz oğlunuzun ideallarının puç olmasını rəva bilər?

FRÜ ALVİNQ - Bəs onda əsl həqiqəti necə inkar etmək olar?

KEŞİŞ MANDERS - Bəs ideallara qarşı necə çıxmaq olar?

FRÜ ALVİNQ - Ah, ideallar, ideallar! Kaş mən həyatda bu qədər qorxaq olmayaydım...

KEŞİŞ MANDERS - Frü Alvinq, belə ideallara xor baxmayın. Yoxsa o, əvəzində adama dəhşətli bəlalər gətirər. Xüsusən də artıq hər şey keçib, indi məsələ ancaq Osvalda aiddir. Görünür onun hələ o qədər də idealları yoxdur. Ancaq mənim gəldiyim qənaətə görə atası bu günədək həmişə onun nəzərində idealdır.

FRÜ ALVİNQ - Bu barədə siz haqlısınız.

KEŞİŞ MANDERS - Özü də bu fikri onda ən çox siz yaratmışınız, öz məktublarınızla bu təsəvvürü daha da möhkəmlətmisiniz.

FRÜ ALVİNQ - Bəli, bir ana kimi mən həmişə öz vəzifəmin, mülahizələrimin təsiri ilə yaşamışam. Ona görə də oğluma yalan deyirdim... İllərlə, illərlə yalan demişəm. Ah, mən necə də qorxaqdim, necə də qorxaqdim, necə də qorxaqdim!

KEŞİŞ MANDERS - Frü Alvinq, siz bütün bunlarla oğlunuzun qəlbində xoş, ülvə bir xəyal yaratmışınız... Gəlin bu xəylləri uçurmayın, təsirdən salmayın.

FRÜ ALVİNQ - Hm, kim bilir, bəlkə də belə yaxşıdır? Bilmirəm... Ancaq buna baxmayaraq əgər onun Regine ilə bağlı nəşə bir işi varsa, buna qəti yol verməyəcəyəm. Mən heç cür razı ola bilmərəm ki, o, yazıq qızı bədbəxt eləsin.

KEŞİŞ MANDERS - Allah, sən saxla. Əlbəttə, bu çox dəhşətli bir şey olar.

FRÜ ALVİNQ - Barı bilsəydim ki, onun bu barədə fikri ciddidir, qızla gələcəkdə xoşbəxt ola bilər...

KEŞİŞ MANDERS - Nə? Yəni necə?

FRÜ ALVİNQ - Ancaq bu, ola bilməz, Regina elə qız deyil.

KEŞİŞ MANDERS - Bəs əgər belə olsa... Siz axı nə demək istəyirsiniz?

FRÜ ALVİNQ - Onu demək istəyirəm ki, əgər mən bu cür qorxaq olmasaydım, ona deyərdim ki, qızla evlən, necə istəyirsiniz elə də həyat qurun, ancaq arada heç bir yalan olmasın.

KEŞİŞ MANDERS - Ya əlhəmənrəhimin! Onlara necə qanuni kəbin kəsmək olar?! Bu, mənim üçün tamam ağlagəlməz, dəhşətli bir işdir!..

FRÜ ALVİNQ - Nə üçün dəhşətli olur? Özünüz öz vicdanınızla deyin, keşiş Manders, bəyəm bu vaxtadək az olub ki, əslində qohumluğu çatan adamlara kəbin kəsmisiniz?

KEŞİŞ MANDERS - Mən sizi qətiyyənlə başa düşürəm.

FRÜ ALVİNQ - Elə zənn eləyəm ki, lap başa düşürsünüz.

KEŞİŞ MANDERS - Siz yəni gözdən-nəzərdən qaçan o halları deyirsiniz ki... Əlbəttə, çox heyiflər olsun ki, hər qurulan ailə heç də həmişə uğurlu, pak olmur. Sizin işarə vurduğunuz məsələlər barədə isə hələ bu vaxtadək heç kimə heç nə məlum deyil, qətiyyənlə heç nə. Siz bir ana kimi istərdinizmi ki, sizin...

FRÜ ALVİNQ - Mən heç nə, heç nə istəmirəm. Mən bu işə heç cür yol verə bilmərəm! Qətiyyənlə, heç vaxt! Dünya dağılsa da! Məhz bunu demək istəyirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, aydındır. Bayaqdan özünüzün dediyiniz kimi vahimə basıb sizi. Bəs əgər qorxmasaydınız, onda necə olardı?.. Pərvərdigara, gör bir necə biabırçı əlaqədən söhbət gedir!

FRÜ ALVİNQ - Hər halda o da var ki, biz hamımız yaxşı-yaman belə əlaqələrdən yaranmışıq. Adətən belə deyirlər. Görəsən dünyada bu qayda - qanunları kim yaradıb, keşiş Manders?

KEŞİŞ MANDERS - Bu məsələləri mən sizinlə müzakirə eləməyəcəyəm. Çünki siz o ruhun sahibi deyilsiniz. Amma mənə bir onu deyin görüm, axı siz nə üçün qorxaqsınız?

FRÜ ALVİNQ - Qulaq asın, bunu sizə izah eləyim. Keşiş Manders, mən ona görə qorxağam ki, mənim daxilimdə çoxdan ömrünü başa vurmuş, yəni qarabasma kimi bir şey yaşayır, vahimə orada özünə o qədər möhkəm yer tutub ki, mən ondan heç cür ayrılı bilmirəm.

KEŞİŞ MANDERS - Siz onu necə adlandırırırsınız?

FRÜ ALVİNQ - Vahimə kimi bir şey. Məsələn, Regine ilə Osvaldın orada - yeməxanadakı səslərini eşidəndə mənə elə gəldi ki, qabağımda ölümlər dünyasından gəlmiş adamlar dayanıb. Bu vaxt mən elə özümü də az qala o dünyadan gəlmiş adamlar kimi hiss edirdim, keşiş Manders. Bizim daxilimizdə təkcə bizə ata-anamızdan irsən keçmiş xüsusiyyətlər yox, həm də hər cür köhnədən qalmış ölü anlayışlar, inamlar, vahimə sayacağı şeylər yaşayır. Yəni əslində bütün bunlar artıq bizim daxilimizdə fəaliyyətdə deyil, ancaq özlərinə elə möhkəm yer tutublar ki, onlardan ayrılmaq mümkün deyil. Qəzeti əlimə alan kimi görürəm ki, sətirələr arasında qəbristanlıqdan çıxanlar o yan-bu yana qaçırlar. Əslinə qalsa, bütün ölkə bu cür vahimədir. Özü də onlar dəniz qumu qədər saysız-hesabsızdırlar. Biz isə o qədər yazığı ki, işıqdan da qorxuruq...

KEŞİŞ MANDERS - Aha, deməli sizin oxuduğunuz kitabların məhsullarıdır bunlar!.. Maşallah, çox gözəl bəhrələrdir: başqa söz tapmıram deməyə! Görün insanları korlayan, zəhərləyən bu eybəcər əsərlər nələr törədir!

FRÜ ALVİNQ - Hörmətli keşiş, yanılırsınız. Əslində bütün bu fikirləri mənə siz oyatmışınız. Özü də buna görə siz xüsusi hörmətə layiqsiniz.

KEŞİŞ MANDERS - Mən?!

FRÜ ALVİNQ - Bəli, siz hələ o vaxtlardan məni mənəvi borc, etiqad kimi vəzifələrə tabe olmağa məcbur etdiniz. Mənim büllur kimi saf qəlbim, düşüncələrim nəyə qarşı qiyam qaldırırdısa, siz onları tərifləyirdiniz. Ona görə də mən sizin bütün təlimlərinizi yaxşı-yaxşı fikirləşməyə, öyrənməyə başladım. Hər şeyi əsl həyat həqiqətləri ilə müqayisə elədim. Mən tək bircə əsas düşüncəni açmaq istəyirdim. Ancaq tək bircəsini də açan kimi bütün başqa tikişlər öz-özünə söküldü, açıldı. Gördüm ki, hamısı yalandan tikilibmiş, özü də qara üstündə ağ saplarla.

KEŞİŞ MANDERS - (sakit, lakin heyvətlə). Görəsən, yəni bütün həyatım boyu nə qədər çətinliklər, mübarizələrlə qazandığım nailiyyətlərim elə ancaq bu imiş?..

FRÜ ALVİNQ - Nailiyyətlər yox, yaxşısı budur özünüzün ən acınacaqlı məğlubiyyətləriniz hesab edin bunları.

KEŞİŞ MANDERS - Helene, bu, mənim həyatımda ən böyük qələbələr, nailiyyətlərim idi. Öz üzərimdəki qələbə.

FRÜ ALVİNQ - Əslindəsə bu, bizim hər ikimizə qarşı cinayətdi.

KEŞİŞ MANDERS - Cinayət hesab olunursa, mən sizə dedim, onda qayıdın öz qanuni ərinizin yanına. O zaman siz dəli kimi qışqıra - qışqıra mənim yanıma gəlib demişdiniz: “Bu da mən, al məni!” Onda nəhaq dedim ki, öz qanuni ərinizin yanına qayıdın? Bu idi cinayət?

FRÜ ALVİNQ - Bəli, mənə elədir.

KEŞİŞ MANDERS - Biz bir-birimizi heç cür başa düşmürük.

FRÜ ALVİNQ - Daha doğrusu, başa düşmək istəməmişik.

KEŞİŞ MANDERS - Heç vaxt... Mən hətta özümün ən gizli düşüncələrimdə də sizə ancaq başqasının arvadı kimi baxmışam, bundan başqa heç bir münasibətim olmayıb.

FRÜ ALVİNQ - Hə, yəni doğrudan?

KEŞİŞ MANDERS - Helene!..

FRÜ ALVİNQ - Adam da hər şeyi belə asanlıqla yadından çıxarmış...

KEŞİŞ MANDERS - Heç vaxt... Mən həmişə necə olmuşamsa, indi də eləyəm ki, var.

FRÜ ALVİNQ - (səsinin ahəngini dəyişir). Hə, hə, hə, daha keçənlər barədə danışmayaq. İndi siz çəkilmişiniz öz komissiyalarınıza, iclaslarınıza, mən isə burda vaxtımı boş - boş itirib həm öz daxilimdəki, həm də ümumən xaricdəki vahimələrlə mübarizə aparıram.

KEŞİŞ MANDERS - Xaricinizdəkiləri qovmaqda mən sizə kömək edərdəm. Bu gün mən sizdən eşitdiyim bütün bu dəhşətlərdən sonra daha burdakı cavan, təcrübəsiz qızı bu evdə qoya bilmərəm, vicdanım yol verməz.

FRÜ ALVİNQ - Onu münasib bir yerə düzəltmək yaxşı olmazdı mı? Yəni yaxşı bir adama ərə vermək.

KEŞİŞ MANDERS - Əlbəttə. Mən də elə bilirəm ki, bu, onun üçün hər şeydən yaxşı olardı. Bu saat Regine elə yaşdadır ki... Əslinə qalsa belə işlərdən çox başım çıxmır, ancaq...

FRÜ ALVİNQ - Regine öz yaşına görə tez yetişib.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, yadımdadır, mən onu hələ kilsə üzvlüyünə qəbuletmə mərasiminə hazırlayanda artıq o, fiziki cəhətdən çox inkişaf etmiş qızdı. Zənnimcə indi hələlik onu öz evlərinə göndərmək lazımdır, atasının nəzarəti altına... Ah, yadıma düşdü, axı Enqstrand çox... Gör o...o, məni necə aldadıb!

Dəhliz qapısının tıqqıltısı eşidilir.

FRÜ ALVİNQ - Kimdir? Gəlin!

ENQSTRAND - (qapıda görünür, bayramsayağı geyinib). Üzr istəyirəm, mən...

KEŞİŞ MANDERS - Aha! Hm!..

FRÜ ALVİNQ - A-a, bu sizsiniz, Enqstrand?

ENQSTRAND - Otağa girmək üçün xidmətçilərdən heç kimi görmədim, ona görə xəbərsiz gəlib qapını döydüm.

FRÜ ALVİNQ - Eybi yox, içəri keçin. Mənim yanıma gəlmisiniz?

ENQSTRAND - (içəri keçir). Yox, çox minnətdaram. Mən cənab keşişə bir - iki kəlmə söz demək istəyirəm.

KEŞİŞ MANDERS - (vargəl eləyə-eləyə). Hm, demək belə... Mənimlə danışmaq istəyirsiniz, hə?

ENQSTRAND - Bəli, çox istərdim.

KEŞİŞ MANDERS - (onun qabağında dayanır). Lütfən deyin görüm nə sözünüz var?

ENQSTRAND - Cənab keşiş, məsələ belədir, bu saat orda, bizdə daha iş qurtarıb... Sizə də çox - çox minnətdarıq, xanım!.. Deməli, sizinlə işimizi tamam başa çatdırdıq. İndi gethagetdə onu demək istəyirdim ki... Biz axı həmişə çox mehriban olmuşuq. Mənə elə gəlir ki, yaxşı olardı getməmişdən qabaq vida ibadəti eləyəydik, dualar oxuyaydıq.

KEŞİŞ MANDERS - İbadət eləmək? Yetimxanada?

ENQSTRAND - Yoxsa cənab keşiş elə fikirləşir ki, olmaz?

KEŞİŞ MANDERS - Yox, əlbəttə, olar, ancaq... Hm...

ENQSTRAND - Mən özüm də bir vaxtlar burda axşamlar elə söhbətlər aparırdım ki...

FRÜ ALVİNQ - Doğrudan?

ENQSTRAND - Eybi yox, başqa bir vaxt... Necə deyərlər, təsəlliverici savab üçün... Amma mən sadə adamam, oxumuş deyiləm ha...Özün mənə nur ver, ilahi!.. Hə, mən hər cür elmi biliklərdən uzağam. Ona görə də fikirləşdim ki, madam ki, cənab keşiş burdadır...

KEŞİŞ MANDERS - Bilirsinizmi, Enqstran, mən əvvəlcə sizə bir sual vermək istəyirəm. Deyin görüm, siz bu dua üçün hazırsınızmı? Yəni bunun üçün qəlbiniz, vicdanınız pak və sərbəstdirmi?

ENQSTRAND - Pərvərdigara, sən özün günahlarımızdan keç! Cənab keşiş, vicdan paklığı barəsində necə danışa bilərik?!

KEŞİŞ MANDERS - Yox, biz elə məhz vicdan haqqında danışmalıyıq. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

ENQSTRAND - Hə, vicdan, vicdan... Əlbəttə, günahsız deyiləm.

KEŞİŞ MANDERS - Deməli boynunuza alırsınız. Onda sidq ürəklə Regine barədə mənə nə deyə bilərsiniz?

FRÜ ALVİNQ - (tez). Keşiş Manders!

KEŞİŞ MANDERS - (sakitləşdirici tərzdə). Deyin mənə görüm.

ENQSTRAND - Regine barədə? Ya həzrəti İsa! Gör məni necə qorxutdunuz! (Frü Alvinqə baxır).

Görəsən başına bir iş-zad gəlməyib ki?

KEŞİŞ MANDERS - Zənn eləyirəm ki, yox. Siz mənim sualıma cavab verin. Sizin Regineyə münasibətiniz necədir? Hamı sizi onun atası bilir, ancaq...

ENQSTRAND - (tərəddüdlə). Hə... Hm... Cənab keşişə məlumdur ki, mərhum İohanna ilə bizim nikahımız necə olub...

KEŞİŞ MANDERS - Özünüzdən heç nə quraşdırmayın, hər şeyi düz - düzünə, açıq - saçılıqla! Sizin mərhum arvadınız İohanna burdan, özünün işlədiyi evdən gedəndə hər şeyi Frü Alvinqə etiraf edib, boynuna alıb.

ENQSTRAND - Ax, onu görüm... Deməli... yəni...

KEŞİŞ MANDERS - Bəli, sizin qəbahətinizin üstü açılıb, Enqstrand.

ENQSTRAND - Bəs axı, o, dünyada hər şeyə and içirdi, özünü qınayırdı ki...

KEŞİŞ MANDERS - Qınayırdı?

ENQSTRAND - Yox, ancaq, görünür başqa çıxış yolu yox imiş...

KEŞİŞ MANDERS - Deməli siz bütün bu illər ərzində hər şeyi məndən gizlətmisiniz? Mənim sizə inanmağımdan istifadə eləyib əsl həqiqəti mənə deməmisiniz?

ENQSTRAND - Hə, belə görünür, belə çıxır də, söz yox.

KEŞİŞ MANDERS - Enqstrand, yəni mən sizin qarşınızda buna layıqdim? Bəyəm mən həmişə gücüm çatan qədər sizə həm sözlə, həm işlə kömək etməyə, sizi hər bir çətinlikdə müdafiə etməyə hazır deyildim? Hə? Cavab verin! Belədimi?

ENQSTRAND - Düzdür, doğrudan da keşiş Manders bu vaxtacan bir dəfə yox, iki dəfə yox, dəfələrlə məni çətinliklərdən xilas edib. Əgər o olmasaydı, mənim üçün çox pis keçərdi.

KEŞİŞ MANDERS - Əvəzində də siz mənim xəcalətimdən belə çıxdınız? Məni kilsə kitabında saxtalaşdırılmış qeydiyyat aparmağa vadar etdiniz! Üstəlik, sonra da neçə illər boyu əsl həqiqəti məndən gizlətmisiniz! Enqstrand, sizin bu qəbahətlərinizi heç cür bağışlamaq olmaz. Daha bundan sonra aramızda hər şey qurtardı.

ENQSTRAND - (köks ötürür). Düzdür, doğrudan da belə çıxır.

KEŞİŞ MANDERS - Siz bəyəm özünüzdə haqq qazandırmaq üçün bir söz düşünüb deyə bilməzdiniz?

ENQSTRAND - Axı, iş işdən keçəndən sonra o necə kilsəyə gedib bu məsələni aləmə car çəkəydi, özünü biabır eləyəydi, hə? Bir özünüzdə fikirləşin, cənab keşiş, mərhum İohannanın bu məsələni sizinlə ayırd etməsi...

KEŞİŞ MANDERS - Mənimlə!

ENQSTRAND - Ya həzrəti İsa! Mən o mənada demədim! Onu demək istəyirdim ki, əgər o, belə xoşagəlməz məsələni keşişlə ayırd etsəydi, necə deyərlər, qıraqdan baxan camaat nə deyərdi? Sizə, bir kişi kimi bədbəxt bir qadını qatı mühakimə etmək yaraşmazdı.

KEŞİŞ MANDERS - Mən heç də onu mühakimə etmək istəmirəm. Mən sizi günahkar sayıram.

ENQSTRAND - Bəs onda, cənab keşiş, kiçik bir sual vermək olar?

KEŞİŞ MANDERS - Soruşun.

ENQSTRAND - Yıxılan adamı ayağa qaldırmaq lazımdır, ya yox?

KEŞİŞ MANDERS - Əlbəttə, lazımdır.

ENQSTRAND - Adam öz təmiz ürəklə dediyi sözünün üstündə dayanmalıdır, ya yox?

KEŞİŞ MANDERS - Əlbəttə. Ancaq...

ENQSTRAND - Onun başına hansı bir ingilis, ya amerikalı, ya rus, ya nə bilim kim tərəfindənsə bədbəxtlik gətirilib. Bundan sonra o, yığışb şəhərə gəlib. Yazıq əvvəllər bir dəfə, iki dəfə bunu məndən gizlədirdi. Axır bir gün hər şeyi açıb dedi. O, gözəl olmağına çox gözəldi, mənimsə ayağım şikəst. O da cənab keşiş özü yaxşı bilir ki, necə olub. Bir dəfə mən fədakarlıq edib bir rəqs müəssisəsinə girmək istəyirdim, orada avaralananları, hətta, necə deyirlər, eys-ışrətdə olan matrosları düzgün yola çəkmək istərkən...

FRÜ ALVINQ - (pəncərənin önündə) Hm...

KEŞİŞ MANDERS - Bilirəm, Enqstrand. O dələduzlar sizi pilləkəndən aşağı atıblar. Bu barədə mənə danışmısınız. Ona görə də bu şikəstliyiniz sizə ancaq şərəf gətirir.

ENQSTRAND - Mən bununla, cənab keşiş, özümü şışirtmirəm. Ancaq bunu demək istəyirəm ki, mərhum İohanna mənim yanıma gələndə dişlərini qıcaayıb utana - utana hər şeyi acı göz yaşlarıyla mənə danışdı, ağladı. Deməliyəm ki, cənab keşiş, düzü, ona yazığım gəldi.

KEŞİŞ MANDERS - Yəni doğrudan bu belədir, Enqstrand? Yaxşı, bəs sonra?

ENQSTRAND - Hə, mən ona deyirdim ki, indi sən o amerikalın allah bilə, özü üçün harda gəzir, sənə biabır olmusan, başını itirmisən. Sonra dedim ki, Yakob Enqstrand səni ayağa qaldırmaq üçün arxanda bərk dayanıb. Yəni, cənab keşiş, mən, necə deyirlər, bununla ona hekayət danışmırdım.

KEŞİŞ MANDERS - Başa düşürəm. Sözlünüzə davam eləyin, danışın.

ENQSTRAND - Hə, bax mən ona arxa durdum, onunla qanuni kəbin də kəsdim ki, qoy onun xaricilərlə başına nə oyun gəldiyini heç kim bilməsin.

KEŞİŞ MANDERS - Bu barədə siz çox gözəl hərəkət eləmişiniz. Mən ancaq bir şeyi heç cür qəbul eləyə bilmirəm ki, siz ondan pul almaq istəmişiniz...

ENQSTRAND - Pul? Yox, heç bir quruş da.

KEŞİŞ MANDERS - (sualedici nəzərlərlə frü Alvinqə baxır). Bəs axı...

ENQSTRAND - Hə, hə, dayanın, yadıma düşdü. Düzdür, İohannada çox vaxt nəşə pul olurdu. Mən bu pulla maraqlanmırdım. Deyirdim ki, haramdır, zəhrimardır; istər qızıl pul olsun, istər kağız, bəd əməllərlə qazanılıb. Deyirdim ki, əgər o amerikalı, cənab keşiş, dənizlə cəhənnəm olub getməsəydi, biz bu pulları aparıb düz onun sifətinə çırpardıq.

KEŞİŞ MANDERS - Mənim əziz Enqstrandım, yəni doğrudan da belədir?

ENQSTRAND - Hə, bəs necə? Ona görə də İohanna ilə belə qərara gəldik ki, bu pulu bir uşağın böyüməsinə, tərbiyəsinə sərf eləyək. Hə, bax belə də elədik. Sözümdür ki, mən bütün bu əməliyyatda heç bir quruş da özümə sərf etməmişəm, o barədə vicdanım tərtəmizdir.

KEŞİŞ MANDERS - Onda bax bu, məsələyə münasibəti xeyli dəyişdirir.

ENQSTRAND - Cənab keşiş, bax, bütün işlər belə olub. Cəsarətlə deyə bilərəm ki, mən var gücüm çatdıqca Regineyə əsl ata olmuşam... Axı mənim kimi köməksiz bir adam özgə daha neyləyə bilərdi ki?

KEŞİŞ MANDERS - Bilirəm, bilirəm, əziz Enqstrand...

ENQSTRAND - Ancaq cəsarətlə deyirəm ki, uşağı lazımınca tərbiyə eləyib böyütdüm; onun mərhum anası ilə də həmişə canbır qəlbə yaşamışım, həmişə də onu müqəddəs kitablarda yazıldığı kimi itaətdə olmağa öyrətmişəm. Heç vaxt ağılıma da gətirməmişəm ki, keşişin yanına gedib özümü tərifləyim, ya deyim ki, bax, ömrümdə bir dəfə də olsa savab iş gördüm. Yox, Yakob Enqstrand heç vaxt öz elədiyini dilinə gətirməz. Onsuz da, necə deyirlər, nə qədər olsa, hələ az iş görmüşəm. Hər dəfə də adam keşişin yanına gələndə birinci yadına öz günahlarından danışmaq düşür ki, bəlkə allah-təala keçsin onun günahlarından. Bayaq demişəm, yenə deyirəm, mənim vicdanım heç də pak deyil, günahlarım var, çoxdur günahlarım.

KEŞİŞ MANDERS - Əlinizi mənə uzadın, Yakob Enqstrand.

ENQSTRAND - Həzrəti İsayə uzadan kimi, cənab keşiş?

KEŞİŞ MANDERS - Ayrı söz lazım deyil. (Onun əlini sıxır). Bax belə!

ENQSTRAND - Görəsən doğrudanmı mən indi sidq ürəklə keşisdən özümün bağışlanmağımı xahiş eləyə bilərəm?..

KEŞİŞ MANDERS - Siz? Əksinə, mən sizdən xahiş eləməliyəm ki, məni bağışlayasınız...

ENQSTRAND - Ah, pərvərdigara, sən özün kömək ol!

KEŞİŞ MANDERS - Bəli, bəli. Mən sizdən rica edirəm bağışlayın ki, bayaq sizi nahaqdan çox danladım. Allah qismət eləsin elə bir gün olsun ki, sizə özümün bayaqkı ədalətsiz rəftarıma necə peşiman olduğumu, sidq ürəkdən hörmətimi sübut eləyə bilim.

ENQSTRAND - Yəni cənab keşiş doğrudan belə edər?

KEŞİŞ MANDERS - Bəli, çox böyük məmnuniyyətlə.

ENQSTRAND - Onda bir məsələ lap yerinə düşdü. Mən burda işlədiyim pulları yığmışam, şəhərdə dənizçilər üçün bir ev açmaq istəyirəm.

FRÜ ALVİNQ - Doğrudan?

ENQSTRAND - Hə, necə deyərlər, yetimxana kimi bir şey. Çünki bədbəxt dənizçini hər dəfə sahilə olanda nə qədər yoldan çıxardan, günaha batıran yerlər özünə çəkir. Mənim dediyim həmin evdə isə o özünü doğma atasının evindəki kimi rahat hiss edəcək, nəzarətdə olacaq.

KEŞİŞ MANDERS - Siz buna nə deyirsiniz, frü Alvinq?

ENQSTRAND - Ancaq pulum azdır, əl-qol ata bilmirəm. Allah özü kömək eləsin. Əgər mənə kömək əlini uzadan olsaydı...

KEŞİŞ MANDERS - Yaxşı, yaxşı, bu barədə götür-qoy eləyərək, danışırıq. Sizin bu fikirləriniz mənim çox xoşuma gəlir. İndisə Alvinqin yetimlər evinə gedin, orada açılışa hazırlıq görün, hə, şamları yandırın, qoy açılış daha da təntənəli olsun. Orada söhbət eləyərək, birlikdə dua oxuyarıq, əzizim Enqstrand. İndi mən tamamilə əmin oldum ki, siz əsl mərasim əhval-ruhiyyəsindəsiniz.

ENQSTRAND - Elə mən də o fikirdəyəm. Salamət qalın, xanım, allah sizdən razı olsun. Mənim Reginemi qoruyun. (Gözlərinin yaşını silir). Mərhum İohannanın qızı böyüyüb, lap mənim ürəyim istəyən kimi olub... Hə, nə isə... (Təzim edib dəhlizə gedir).

KEŞİŞ MANDERS - Hə, indi buna nə deyə bilərsiniz, frü Alvinq? Məsələ dəyişib tamamilə başqa şəkildə.

FRÜ ALVİNQ - Bəli, belə görünür.

KEŞİŞ MANDERS - Görürsünüz yaxın adamı mühakimə edəndə necə ehtiyatlı olmaq lazımdır? İnsanın öz səhvini vaxtında görüb düzəltməsi dünyada hər şeydən fərhlidir. Nə deyirsiniz?

FRÜ ALVİNQ - Mən ancaq onu deyə bilərəm ki, siz, Manders, həmişə necə uşaqsaxsiyyətdinizsə, elə də qalmısınız.

KEŞİŞ MANDERS - Mən?

FRÜ ALVİNQ - (hər iki əlini onun çiynlərinə qoyur). Bir də onu deyirəm ki, sizi səmimi-qəlblə qucaqlamaq istərdim.

KEŞİŞ MANDERS - (tez dalı-dalı çəkilir). Yox, yox, allah xatirinə, lazım deyil...

FRÜ ALVİNQ - (gülümsünür). Yaxşı, yaxşı, qorxmayın.

KEŞİŞ MANDERS - Sizin bəzən elə ağlagəlməz hərəkətləriniz olur ki... Hə, indi mən hər şeydən əvvəl bütün kağızlarımı yığıb çantama qoymalıyam. (Kağızları üst-üstə yığıb çantasına qoyur). Bax belə. Di xudahafisiniz. Osvald qayıdanda hər ikisinə göz qoyun. Sonra yenə sizə dəyəcəyəm. (Şlyapasını götürüb dəhlizə çıxır).

FRÜ ALVİNQ - (dərindən köks ötürüb pəncərədən baxır, otaqda nələrisə yır-yığış edir, sonra yemək otağının qapısını açıb ora keçmək istərkən birdən kəndə duruxub boğuc səslə). Osvald, sən hələ də burdasan? Bayaقدan elə stol arxasındasan?

OSVALD - (yemək otağından). Hə, siqarımı çəkirəm.

FRÜ ALVİNQ - Mən də elə bilirdim gəzməyə getmisən?

OSVALD - Belə havada hara?

Stəkan cingiltisi eşidilir. Frü Alvinq qapını açıq qoyub pəncərənin qabağındakı kiçik divanın üstündə əyləşərək öz işinə davam edir. Osvald yenə yemək otağından.

- Keşiş Manders hələ indi çıxdı?
FRÜ ALVİNQ - Hə, yetimxanaya getdi.
OSVALD - Hm...

Qrafinin stəkana dəyməsi ilə yenə cingilti eşidilir.

FRÜ ALVİNQ - (o tərəfə qayğılı bir nəzər salaraq). Osvald, əzizim, sən allah, bu likördən əl çək, çox tündür.

OSVALD - Bu cür yağmurlu havada likör yaxşıdır.

FRÜ ALVİNQ - Bəlkə bura, mənim yanıma gələsən?

OSVALD - Orda siqar çəkməyə qoymursan axı...

FRÜ ALVİNQ - Eybi yox, çək.

OSVALD - Onda gələrəm. Qoy bir qurtum da... Belə. (Siqarla yemək otağından çıxır, qapını ardınca örtür).

Qısa sükut.

- Bəs keşiş hanı?

FRÜ ALVİNQ - Sənə dedim ki, yetimxanaya getdi.

OSVALD - Hə, yadıma düşdü.

FRÜ ALVİNQ - Sən gərək stol arxasında bu qədər oturmayaydın, Osvald.

OSVALD - (siqarı arxasında tutmuş halda). Bəs əgər oturmaq istəyirdimsə? (Onu nəvazişlə oxşaya-oxşaya). Sən bilirsen mənim üçün evimizə qayıdıb doğma anamın stolunun arxasında oturmaq, anamın otağında anamın ləzzətli xörəklərini yemək nə deməkdir?!

FRÜ ALVİNQ - Mənim əziz, sevimli balam!

OSVALD - (siqarı tüstülədə-tüstülədə azacıq əsəbiliklə otaqda gəzişərək). Özüm də bilmirəm burda nə işlə məşğul olum? İşləmək mümkün deyil.

FRÜ ALVİNQ - Niyə mümkün deyil?

OSVALD - Belə pis havada? Səhər açılandan bir az da olsa günəş özünü göstərməyib. (İrəli-geri vargəl edə-edə). Ah, bekar oturmaqdan dəhşətli şey yoxdur.

FRÜ ALVİNQ - Deyəsən, sən evə qayıtmaqda bir az tələsmisən.

OSVALD - Yox, ana, belə lazımdı.

FRÜ ALVİNQ - Səni burda görmək mənim üçün nə qədər xoş olsa da, belə görməkdənsə, görməmək yaxşıydı...

OSVALD - (onun qabağında dayanaraq). Ana, de görüm yəni doğrudan da mənə burda görmək sənə üçün böyük xoşbəxtlikdi?

FRÜ ALVİNQ - Xoşbəxtlikdirmi deyirsən, mənim üçün!

OSVALD - (qəzeti bürmələyərək). Mənə belə gəlir ki, mən dünyada varam, ya yoxam, bunun sənə üçün heç bir fərqi yoxdur.

FRÜ ALVİNQ - Sən hansı cəsarətlə anana belə söz deyirsən, Osvald?!

OSVALD - Axı sən əvvəllər mənsiz qat-qat yaxşı yaşamısan.

FRÜ ALVİNQ - Hə, düzdür, yaşamışam.

Sükut. Alaqaranlıq getdikcə daha da qatılaşır. Osvald otaqda vargəl edir. Siqarsızdır.

OSVALD - (anasının qabağında dayanaraq). Ana, olar ki, bu kiçik divanda sənənin yanında oturum?

FRÜ ALVİNQ - (bir az çəkilib böyründə ona yer verir). Otur, otur, mənim əziz balam.

OSVALD - (əyləşir). Mən sənə bəzi şeyləri demək istəyirəm, ana.

FRÜ ALVİNQ - (gərginliklə). Nə barədə? Nəyi? De!

OSVALD - (gözlərini məchul bir nöqtəyə zilləyib). Mən daha bu ağırlığa dözə bilmirəm.

FRÜ ALVİNQ - Ağırılıq nədir? Sənə nə olub, Osvald?

OSVALD - (yenə o cür). Mən öz məktublarımda sənə bu barədə heç cür yazı bilmirdim. İndi qayıdandan sonra da...

FRÜ ALVİNQ - (onun əlindən yapışır). Nə olub, Osvald?

OSVALD - Dünən də, bu gün də nə qədər çalışdım ki, bütün bu fikirləri başımdan çıxarıım, barı yadıma salmayım, yenə olmadı.

FRÜ ALVİNQ - (ayağa qalxır). Bu saat hər şeyi deməlisən, Osvald!

OSVALD - (onu yenə divanda öz yanına çəkir). Yox, otur, otur, mən çalışacağam ki, sənə deyim... Mən bura gələndə hey deyirdim ki, yolda yorulmuşam...

FRÜ ALVİNQ - Hə. Nə olsun?

OSVALD - Əslində elə deyil. Bu, yol yorğunluğu deyil.

FRÜ ALVİNQ - (yerindən sıçramağa hazır vəziyyətdə). Osvald, sən xəstə deyilsən ki?

OSVALD - (yenə onu özünə tərəf çəkir). Otur, ana, özün də bir az sakit ol. Mən qətiyyənlə xəstə-zad deyiləm. Qıraqdən çoxlarına belə görünə də, qəti elə deyil. (Əllərini başının dalında çarpazlayıb). Ana, mən ruhən yorğunam, sınığam...Bundan sonra daha mən heç vaxt işləyə bilməyəcəyəm, ana, heç vaxt! (Əlləri ilə üzünü tutub başını anasının dizləri üstünə əyərək höknürür).

FRÜ ALVİNQ - (həyəcədən əsə-əsə). Osvald! Mənə bax. Yox, yox, belə olmaz.

OSVALD - (tamam ümitsizliklə ona baxır). Heç vaxt işləyə bilməyəcəyəm! Heç vaxt... heç vaxt!.. Mən həmişə diri gözlü ölü olacağam! Bu dəhşəti başa düşürsənmi, ana?

FRÜ ALVİNQ - Mənim zavallı balam! Axı nəyə görə səndə belə dəhşətli hal əmələ gəlib?

OSVALD - (yenə oturub özünü dikəldərək). Bax, bunu bilmirəm. Mən bu vaxta kimi heç bir şeyə aludə olmamışam, heç bir mənada. Mənim barəmdə heç nə pis fikirləşmə, ana, mən bu vaxta qədər heç bir pis iş görməmişəm.

FRÜ ALVİNQ - Mən heç nə fikirləşmirəm də, Osvald.

OSVALD - Amma buna baxmayaraq mənə ağır bədbəxtlik çulğalayıb.

FRÜ ALVİNQ - Fikir vermə, mənim balam, keçib gedər. Sadəcə olaraq çox yorğunsan, üzülürsən. Başqa heç nə yoxdur, inan mənə.

OSVALD - (məyus-məyus). Əvvəllər mən də elə fikirləşirdim. Ancaq sonra gördüm ki, yox, elə deyil.

FRÜ ALVİNQ - Sən hər şeyi bir yaxşı-yaxşı mənə danış görüm, hamısını, hamısını.

OSVALD - Elə mən də onu istəyirəm.

FRÜ ALVİNQ - Haçandan özünü belə hiss eləməyə başlamısan?

OSVALD - Axırncı dəfə burdan, evdən yenə Parisə qayıdanda. Başım çox pis ağrımağa başladı. Ən çox da boynumun dalı ağrıyırdı. Elə bil başımı dəmir məngənəyə salmışdılar, peysərimi sıxırdılar.

FRÜ ALVİNQ - Bəs sonra?

OSVALD - Əvvəl elə fikirləşdim ki, yenə elə-belə, yaşın keçid dövrü ilə əlaqədardır, sakitləşər.

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə...

OSVALD - Ancaq sonra gördüm ki, yox, elə deyil. Daha işləyə bilmədim. Təzə iri bir əsər çəkməyə başlamaq istəyirdim, olmadı. Elə bil bütün həvəsim, bacarığım artıq yox olub getmişdi, məndən üz döndərmişdi. Fikirlərimi heç cür cəmləşdirə bilmirdim, get-gedə heysizləşirdim. Bütün fikirlərim beynimdə bir-birinə qarışmışdı. Çox dəhşətli hal idi! Axırı həkim dalınca adam göndərdim. O, hər şeyi mənə başa saldı.

FRÜ ALVİNQ - Yəni nəyi?

OSVALD - Oranın ən yaxşı həkimlərindənə o. Mən özümün bütün fikirlərimi, hiss elədiklərimi yerli-yerində ona danışdım. O mənə elə suallar verməyə başladı ki, əvvəlcə elə bil bunların mətləbə heç bir dəxli yox idi. Heç cür başa düşə bilmirdim ki, o, nəyi öyrənmək istəyir.

FRÜ ALVİNQ - Sonra?

OSVALD - Haçandan - haçana açıqladı ki, guya mən hələ anadan doğulanda ürəyim qurdlu imiş. O, mənim anadangəlmə xəstəliyimi belə adlandırırdı: "Vermoulu".*

FRÜ ALVİNQ - (həyəcanla). Axı bununla o nə demək istəyirdi?

OSVALD - Əvvəlcə mən də bunu başa düşmədim, ondan fikrini aydın deməsini xahiş elədim. Həmin ədəbsiz qoca bilirsən nə dedi?.. (Yumruqlarını düyünləyir). Aman allah!..

FRÜ ALVİNQ - Axı nə dedi?

OSVALD - Dedi ki, ataların günahlarını övladları çəkir.

FRÜ ALVİNQ - (fikirləşə-fikirləşə ayağa qalxır). Ataların günahlarını...

OSVALD - Hirsimdən az qalmışdı onu sillələyim.

FRÜ ALVİNQ - (yan tərəfə keçir)... Ataların günahlarını...

OSVALD - (yorğun-yorğun gülümsünür). Buyur, necədir səninçin?! Əlbəttə, mən hər cür onu başa salmağa çalışdım ki, bu sözlərin qətiyyəti mətləbə dəxli yoxdur, elə bir şey ola bilməz. O isə elə bilirsən razılaşıdı? Xeyr, öz dediyini dedi ki, dedi. Ancaq mən sənin məktublarını ona göstərəndə, onlardan ən çox atam haqqında yazdığı yerləri ona tərcümə eləyəndə...

FRÜ ALVİNQ - Sonra?

OSVALD - ...Onda əlbəttə, razılaşmalı oldu və mən əsl həqiqəti, heç vaxt ağılıma da gətirmədiyim bir həqiqəti anladım. Bildim ki, gərək mən yoldaşlarımla özümü bir tutub şən, qayğısız həyat tərzini keçirməyəydim, ona uymayıdım. Çünki mən bunun üçün fiziki cəhətdən çox zəif idim. Beləliklə günahkar mən özüməm!

FRÜ ALVİNQ - Osvald! Yox! Buna inanma!

OSVALD - O qoca həkim də mənə yaxşı demişdi ki, bu işi başqa heç cür izah etmək olmaz. Bax, əsl dəhşət budur. Ancaq bir yol vardı - özümü yelbeyinliyə qoyub birdəfəlik məhv etmək! Mənim bütün planlarım, məqsədlərim sə... Bütün bunlar barəsində heç düşünməmək, heç düşünməyə cəsarət də etməmək! O-o-o, əgər həyatı yenidən başlamaq, əvvəlki bütün olub-keçənləri silib atmaq mümkün olsaydı!.. (Özünü üzükly divanın üstünə yıxır).

Frü Alvinq dinmədən öz-özü ilə çarpışaraq əllərini bir-birilə əzişdirə-əzişdirə otaqda gəzişir. Osvald bir azdan dirsəklənib qalxaraq anasına baxır.

- Əgər mənim bu vəziyyətim nəsillikcə keçmə xəstəlik olsa, çarəsi yoxdur. Lakin bu!.. Bu cür təhqirəmiz şəkildə, məqsədsizliklə, yelbeyinliklə yaşamaqdansa, öz həyatını, ömrünü, taleyini, xoşbəxtliyini, gələcəyini alt-üst etmək, məhv etmək...

FRÜ ALVİNQ - Yox, yox, mənim əziz balam, bu ola bilməz. (Onun üzərinə əyilir). Əslində sənin vəziyyətin düşündüyün qədər də ağır deyil, burda elə bir şey yoxdur.

OSVALD - Ah, sən bilmirsən!.. (Yerindən sıçrayaraq). Çox vaxt mənim qabağımı o kəsib ki, sənin az dərdin vardı, birini də mən verim. Dəfələrlə düşünmüşəm, özümü inandırmağa çalışmışam ki, əslində, həqiqətən sənin mənə o qədər də ehtiyacın yoxdur.

FRÜ ALVİNQ - Mənim, Osvald? Sən nə danışırısan, özün bilmirsən ki, sən mənim tək bircə oğlumsan...

Mənim dünyada yeganə varım - dövlətim sə... Dünyada səndən əziz kimim var axı...

OSVALD - (Onun əllərini əllərinin içinə alıb dönə-dönə öpür) Düzdür, düzdür, görürəm, görürəm. İndi evdəyəm, özüm görürəm. Bu, mənim üçün hər şeydən ağırdır. İndi sən daha hər şeyi bilirsən. Bu gün daha bu barədə danışmayacağıq. Mən bu haqda çox fikirləşə bilmirəm... (Yan tərəfə keçir). Mənə içməyə bir şey ver, ana.

FRÜ ALVİNQ - Nə istəyirsən?

OSVALD - Nə olsa, fərqi yoxdur. Soyuq punşun olar?

FRÜ ALVİNQ -Ancaq, mənim Osvaldım...

OSVALD - Yaxşı ana, sözümü yerə salma, xahiş eləyirəm. Axı gərək beynimi didən bu fikirləri bir şeylə özümdən rədd eləyim, ya yox? (Eyvana gedir). Üstəlik burdakı qaranlıq sıxır məni!

Frü Alvinq zəngi çalır.

Bu aramsız yağın yağış... Elə bil həftələrlə, aylarla yağacaq. Günəşdən də heç əsər-əlamət yoxdur. Bura gələndən bircə dəfə də olmayıb ki, günəşi görüm.

FRÜ ALVİNQ - Osvald... Sən yoxsa məni qoyub getmək istəyirsən?

OSVALD - Hm... (Ağır nəfəs ala-ala). Mən heç nə barədə fikirləşmirəm. Heç nə barədə də fikirləşə bilmirəm. (Boğuş səslə). Yəqin hələ burda olacağam.

REGİNE - (Yemək otağından gəlir). Zəng çaldınız, xanım?

FRÜ ALVİNQ - Bəli. Lampa lazımdır bura üçün.

REGİNE - Bu saat. Yandırmışam. (Gedir).

FRÜ ALVİNQ - (Osvaldın yanına gələrək). Osvald, sən məndən heç nəyi gizlətmə.

OSVALD - Heç nəyi gizlətmirəm, ana. (Stolun yanına gəlir). Məncə sənə hər şeyi dedim.

Regine yanan lampanı gətirib stolun üstünə qoyur.

FRÜ ALVİNQ - Gör nə deyirəm, Regine, bizə bir şüşə şampan gətir.

REGİNE - Yaxşı, xanım. (Gedir).

OSVALD - (anasının başını sinəsinə sıxır). Bax belə. Mən bilirdim ki, anam məni yangından əzab çəkməyə qoymaz.

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, mənim əziz, bəlalı balam. Mən səndən bir şeyi əsirgəyə bilərəmmi?

OSVALD - (ruhlanaraq). Ana, doğrudan, bunu ciddi deyirsən?

FRÜ ALVİNQ - Məhz nəyi?

OSVALD - Yəni doğrudan da heç bir şey məndən əsirgəməzsən?

FRÜ ALVİNQ - Mənim əzizim Osvald...

OSVALD - Sss!

REGİNE - (padnosda bir şüşə şampan, iki qədəh gətirib stolun üstünə qoyur). Açım?

OSVALD - Yox, sağ ol, mən özüm...

Regine gedir.

FRÜ ALVİNQ - (stola yaxın oturur). Osvald, yəni mənim səndən heç bir şeyi əsirgəməyəcəyimi deyəndə, nəyi nəzərdə tuturdu?

OSVALD - (şüşəni aç-aça). Gəl bir-iki qədəh içək, sonra. (Şüşənin tıxacını partıltı ilə açır. Qədəhlərin birini doldurur, ikincisinə də süzmək istəyəndə frü Alvinq əli ilə qədəhin ağzını tutur).

FRÜ ALVİNQ - Yox, mən istəmirəm.

OSVALD - Onda yenə özümçün süzərim. (Qədəhi başına çəkir, bir də süzüb içəndən sonra stolun arxasına əyləşir).

FRÜ ALVİNQ - (hələ də onun nə deyəcəyini gözləyir). Nə oldu?

OSVALD - (ona baxmadan). Mənə bax, bayaq mənə elə gəldi ki, siz keşislə stolun arxasında nəsə çox qəribə... hm... üstüörtülü söhbət...

FRÜ ALVİNQ - Sən hiss elədin?

OSVALD - (ani sükutdan sonra). Hə. Hm... De görüm, Regine sənəin xoşuna gəlir?

FRÜ ALVİNQ - Mənim xoşuma gəlir, ya yox?

OSVALD - Hə. Doğrudanmı, o qəşəng qızıdır?

FRÜ ALVİNQ - Mənim Osvaldım, sən onu mən tanıyan kimi yaxından tanımırsan...

OSVALD - Necə bəyəm?

FRÜ ALVİNQ - Regine təəssüf ki, öz valideynlərinin yanında çox yaşayıb. Gərək onu çoxdan öz yanıma gətirəydim.

OSVALD - Elədir. Bəs gözəlliyinə nə deyirsiniz? Yoxsa elə deyil? (Yenə özünə şampan süzür).

FRÜ ALVİNQ - Reginenin çox çatışmazlıqları var, ciddi çatışmazlıqları.

OSVALD - Nə olsun ki? (İçir).

FRÜ ALVİNQ - Buna baxmayaraq mən onu çox istəyirəm. Onun cavabdehliyi də mənim üstümdədir.

Dünyada heç vaxt istəmərim ki, onun başına bir iş gəlsin.

OSVALD - (yerindən dik atılır). Ana, mənim xilasım ancaq Reginedən asılıdır.

FRÜ ALVİNQ - (ayağa qalxaraq). Nə mənada?

OSVALD - Mən öz ürəyimin dərdlərini, müsibətlərini tək çəkə bilmirəm.

FRÜ ALVİNQ - Bəs anan? Yəni o sənə kömək eləyə bilməz?

OSVALD - Əvvəllər mən də elə fikirləşirdim. Elə ona görə də bura, sənin yanına gəldim. Ancaq yox, heç nə alınmır, belə olmaz. Görürəm ki, burda da dözə bilməyəcəyəm.

FRÜ ALVİNQ - Osvald!

OSVALD - Mənə tamam başqa cür həyat lazımdır, ana. O olmasa, sənin yanından çıxıb getməliyəm. İstəmirəm ki, sən də mənə görə əzab çəkəsən.

FRÜ ALVİNQ - Mənim bədbəxt balam! Oh! İndi hələ ki, sən xəstəsən, Osvald!..

OSVALD - Əgər xəstəliyim tək bircə bu olsaydı, sənin yanında qalardım, ana. Axı sən bu dünyada mənim ən yaxın ürək dostumsan.

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, Osvald!

OSVALD - (narahatlıqla otaqda vargəl eləyə-eləyə). Ancaq mənim bütün əzablarım, ürək ağrıları, peşmançılıqlarım... bir də heç cür məndən əl çəkməyən ölüm vahimələrim... Oh, oh, oh, bu, dözülməz dəhşətdir!..

FRÜ ALVİNQ - (onun dalınca gedə - gedə). Dəhşətdir? Nə dəhşət? Sən nə danışırısan, Osvald?

OSVALD - Soruşma. Heç mən özüm də bilmirəm. İzah edə bilmirəm. (Frü Alvinq sağ tərəfə gedir, zəngi çalır). Nə istəyirsən?

FRÜ ALVİNQ - İstəyirəm ki, mənim oğlumun ürəyi bir az açılsın, fikirləri dağılsın, dərd onu basmasın. (İçəri girən Regineyə). Yenə şampan gətir. Bir şüşə.

Regine gedir.

OSVALD - Ana!

FRÜ ALVİNQ - Sən elə bilirsən biz burda, kənd yerində yaşaya bilmərik?

OSVALD - Bəyəm Regine doğrudan da cazibədar deyil? Gör təbiət onu necə gözəl yaradıb! Necə qəşəngdir!

FRÜ ALVİNQ - (stolun arxasında əyləşərək). Otur, Osvald, gəl ikilikdə açıq danışaq.

OSVALD - (o da stolun arxasında əyləşir). Ana, görünür sən mənim Reginenin qarşısında günahkar olduğumu bilmirsən. Mən öz günahlarımı yumaq istəyirəm.

FRÜ ALVİNQ - Sən?

OSVALD - Daha doğrusunu bilmək istəyirsənsə, mənim düşüncəsizliyim ucbatından. Onu da deyim ki, tamamilə günahsız, sadə bir qızı... Ötən dəfə mən bura, evimizə gələndə...

FRÜ ALVİNQ - Hə?

OSVALD - O məndən hey Paris haqqında xəbər alırdı. Mən də hər şey barədə danışardım. Bir gün ondan soruşdum: "Sən orada olmaq istərdin?"

FRÜ ALVİNQ - Sonra?

OSVALD - Tez, ürək dolusu dedi ki, əlbəttə, çox istəyirəm. Mənsə ona belə bir söz dedim: Yaxşı, biz bu işi çalışıb həll edərik!.. Yaxud bir şey düzəldib - qoşarıq.

FRÜ ALVİNQ - Sonra?

OSVALD - Sonra, əlbəttə, hər şey yadımdan çıxdı. Üstündən üç gün keçəndən sonra ondan soruşdum ki, o mənim burda çox qalmağıma sevinir, ya yox?

FRÜ ALVİNQ - Sonra?

OSVALD - O, mənə nəse çox qərribə bir nəzər saldı, soruşdu ki, bəs mənim Parisə getməyim necə oldu, gedəcəyəmmi?

FRÜ ALVİNQ - Onun getməyi!

OSVALD - Mən ondan hər şeyi sorğu-sual eləyəndə gördüm ki, o, mənim bütün sözlərimi ciddi bilib, ancaq elə hey bu barədə xəyallara dalırmış. Hətta fransızca da öyrənməyə başlayıb...

FRÜ ALVİNQ - Belə de...

OSVALD - Mən bu zaman, ana, birdən öz qarşımda bu gözəl, cazibədar qızı bütün füsunkarlığı ilə görəndə...Özüm də bilmirəm əvvəllər mən nə üçün onun gözəlliyinə belə yaxından fikir verməmişdim... İndi o qarşımda elə dayanmışdı ki... elə bil məni bağrına basmaq istəyirdi...

FRÜ ALVİNQ - Osvald!

OSVALD - ...Birdən beynimdən şimşək kimi bir fikir keçdi ki, mənim xilasım ancaq ondadır! Çünki onun bütün həyatsevərliyi, əsl həyat cövhəri olması açıq - aşkar göz qabağında idi.

FRÜ ALVİNQ - (heyətlə). Həyatsevərliyi!.. Sənin xilasın onunla ola bilər?

REGİNE - (əlində bir şüşə şampanla yemək otağından gəlir). Bağışlayın, bir az yubandım, zirzəmiyə düşmüşdüm, şampan gətirməyə. (Şüşəni stolun üstünə qoyur).

OSVALD - Qədəhin birini də gətir.

REGİNE - (təəccüblə ona baxır). Burda xanımın da qədəhi var, cənab Alvinq.

OSVALD - Bilirəm. Yəni deyirəm ki, özün üçün də gətir, Regine.

Regine diksinir, qorxmış halda çəpəki frü Alvinqə baxır.

- Nə oldu?

REGİNE - (astadan dili dolaşa-dolaşa). Xanım icazə verərmidi?

FRÜ ALVİNQ - Gətir, Regine.

Regine yemək otağına gedir.

OSVALD - (onun ardınca baxa-baxa). Sən onun yerişinə fikir verdin? Gör necə məğrur, asudə yerişdir!

FRÜ ALVİNQ - Sən fikirləşən olmayacaq, Osvald!

OSVALD - Artıq olub. Özün görürsən ki, mübahisə lazım deyil. (Regine əlində boş qədəh, qayıdır).

Əyləş, Regine.

Regine sorğulu nəzərlərlə frü Alvinqə baxır.

FRÜ ALVİNQ - Əyləş.

Regine hələ də boş qədəhi əlində tutduğu halda yemək otağının qapısı yanındakı stula əyləşir.

- Deməli, Osvald, sən həyatsevərlikdən danışırıdın?

OSVALD - Bəli, ana, həyatın sevincindən, fərəhindən. Adətən buralarda o barədə çox az bilirlər. Mən nədə buralarda heç vaxt bunları hiss etməmişəm də.

FRÜ ALVİNQ - Yəni sən burda, mənim yanımda olanda?

OSVALD - Burda, evdə olanda. Sənsə bunu başa düşürsən.

FRÜ ALVİNQ - Yox, yox, mənə elə gəlir ki, deyəsən axır vaxtlar başa düşürəm.

OSVALD - Həyatın fərəhi - zəhmətin sevinci. Əslində onların ikisi bir-birinin eynidir. Buralarda bunu anlamırlar.

FRÜ ALVİNQ - Düzdür, sən haqlısan, Osvald. Danış, danış, ürəyini boşalt, hər şeyi aç, danış.

OSVALD - Mən ancaq onu demək istəyirdim ki, burda insanları əməyə, zəhmətə əzab kimi baxmağı öyrədirlər. Elə bil beyinlərə yeridirlər ki, siz ancaq öz günahlarınızı yumaq üçün işləməli, çalışmalısınız. Həyat isə yalnız elə dərdlərdən, ələmlərdən ibarətdir ki, ondan nə qədər tez ayrılсан o qədər yaxşıdır.

FRÜ ALVİNQ - Bəli, möhnətli dünya, məşəqqətli dünya. Biz daim özümüzün həqiqətlərimizi, ya qeyri-həqiqətlərimizi bu kökə salmağa çalışırıq.

OSVALD - Orda - Parisdə isə insanlar bütün bunlardan uzaqdırlar. Bu barədə heç düşünmək də istəmirlər. Orada daha heç kim belə fikirlərə inanmır, yalnız həyatdan zövq almaq üçün yaşayırlar. Onlar üçün həyat zövq mənbəyidir. Ana, sən heç fikir vermişəm ki, mənim bütün rəsmlərim ancaq bu mövzudadır? Onların hamısı həyatın sevincindən, fərəhindən danışır. Gör onlarda nə qədər işıq, günəş, bayram əhval-ruhiyyəsi, gülümsünən bəxtəvər insan çöhrələri var. Bax, bütün bu ruhu, bu gözəllikləri burda görmədiyimə görə sənin yanında qalmaq mənim üçün dəhşətdir, əzabdır.

FRÜ ALVİNQ - Əzabdır? Axı sən mənim yanımda nədən qorxursan?

OSVALD - Qorxuram ki, bütün məndə olanların hamısı burda alt - üst ola, eybəcərliyə çevrilə.

FRÜ ALVİNQ - (gözlərini ona zilləyir). Yəni sən doğrudan da elə hesab edirsən?
 OSVALD - Mən bunu qəti bilirəm. Əgər mən burada ordakı ruhda yaşasam, bu heç cür alınmayacaq, mümkün olmayacaq.
 FRÜ ALVİNQ - (həyəcanla onun hər sözünü izləyə-izləyə geniş açılmış düşüncəli gözləri ilə ayağa qalxır). Gör bütün bunlar hardan törənibmiş. İndi başa düşdüm.
 OSVALD - Nəyi başa düşdün?
 FRÜ ALVİNQ - Ömrümdə birinci dəfə başa düşdüm, dərk elədim. Deyə də bilərəm...
 OSVALD - (ayağa qalxır). Ana, mən səni anlamıram.
 REGİNE - (o da ayağa durur). Bəlkə mən gedim?
 FRÜ ALVİNQ - Yox, qal. İndi mən hər şeyi deyərəm, özün başa düşərsən, mənim balam, ayırd edərsən!.. Osvald, Regine...
 OSVALD - Sss! Keşiş!..
 KEŞİŞ MANDERS - (dəhlizdən keçib gəlir). Bax belə. Xoş bir saatımızı da səmimi söhbətlərlə keçirdik.
 OSVALD - Biz də həmçinin.
 KEŞİŞ MANDERS - Doğrudan da Enqstranda dənizçilər üçün gecələmə evi açmaqda əl tutmalıyıq. Bunun üçün Regina da onun yanına gedib kömək eləməlidir.
 REGİNE - Yox, təşəkkür edirəm, cənab keşiş...
 KEŞİŞ MANDERS - (ancaq indi onu görür). Nə?.. Sən burda əlində də qədəh belə danışırısan?
 REGİNE - (qədəhi tez stolun üstünə qoyaraq). Pardon!
 OSVALD - Regine mənimlə gedir, cənab keşiş.
 KEŞİŞ MANDERS - Sizinlə gedir?
 OSVALD - Bəli. Özü də mənim arvadım kimi, bunu tələb eləməyə ixtiyarım var.
 KEŞİŞ MANDERS - Ya pərvərdigar - aləm!..
 REGİNE - Mənlik burda bir iş yoxdur, cənab keşiş.
 OSVALD - Yox əgər mən getməyib burda qalsam, o da qalacaq.
 REGİNE - (qeyri-iradi). Burda?
 KEŞİŞ MANDERS - Mən bu işlərə quruyub qalmışam, frü Alvinq!
 FRÜ ALVİNQ - Nə elə olmayacaq, nə də belə. Mən indi bütün həqiqətləri açə bilərəm.
 KEŞİŞ MANDERS - Axı siz əslində bunu istəmirdiniz? Yox, yox, yox!
 FRÜ ALVİNQ - Düzdür, istəmirdim. Ancaq indi istəyirəm. Bununla heç kimin də ideyaları alt-üst olmaz.
 OSVALD - Ana, nəyi məndən gizlədirsiniz?
 REGİNE - (bayırdan gələn səslərə qulaq verərək). Xanım! Camaatın qışqırığını eşidirsiniz? (Aynabəndə gedib pəncərədən bayıra baxır).
 OSVALD - (sol tərəfdəki pəncərəyə yaxınlaşır). Nə olub? Bu işıq hardandır?
 REGİNE - (qışqırır). Yetimxana yanır!
 FRÜ ALVİNQ - (özünü pəncərəyə sarı atır). Yanır?!
 KEŞİŞ MANDERS - Yanır? Ola bilməz, mən bu saat ordan gəlirəm.
 OSVALD - Hanı mənim şlyapam? Hər halda... Atamın yetimxanasıdır!.. (Tez aynabəndədən bağa yüyürür).
 FRÜ ALVİNQ - Mənim şalımı ver, Regine! Bütün bina yanır!..
 KEŞİŞ MANDERS - Dəhşətə bax!.. Frü Alvinq, bu da sizin evin ixtilaflarının, hərc-mərcliklərinin axırı. Bu, bütün bu vaxta qədər olmuşların son nəticəsidir!
 FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, əlbəttə. Gedək, Regine. (Tələsik Regine ilə dəhlizdən keçib gedirlər).
 KEŞİŞ MANDERS - (əllərini yelləyərək). Ay-hay! Heç sığorta da olunmayıb! (Tələsə-tələsə onların dalınca çıxır).

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Yenə həmin otaq. Bütün qapılar taybatay açıqdır. Bayaqqı kimi yenə stolun üstündə lampa yanır. Həyət qaranlıqdır, yalnız sol tərəfin arxa hissəsində solğun işıq görünür. Başına şal salmış frü Alvinq aynabənddə dayanıb başa baxır.

Regine də həmçinin başında şal, ondan bir az arxada dayanıb.

FRÜ ALVİNQ - Hamısı tamam yanib heç oldu.

REGİNE - Zirzəmilər hələ də yanır.

FRÜ ALVİNQ - Osvald gəlib çıxmaq bilmir. Daha orda xilas edilməli heç nə qalmayıb.

REGİNE - Şlyapasını aparım verim?

FRÜ ALVİNQ - O heç şlyapasını da qoymayıb?

REGİNE - (dəhlizi göstərərək). Odur, asılıb.

FRÜ ALVİNQ - Qoy qalsın. Yəqin indi gəlib çıxar. Yenə bir özüm gedim ora. (Aynabənddən çıxıb gedir).

KEŞİŞ MANDERS - (dəhlizdən keçib gəlir). Frü Alvinq burda yoxdur?

REGİNE - Elə indicə başa çıxdı.

KEŞİŞ MANDERS - Mən ömrümdə bu cür dəhşətli gecə görməmişdim.

REGİNE - Elədir, cənab keşiş, böyük bədbəxtlikdir.

KEŞİŞ MANDERS - Ah, daha danışmayın. Adam fikirləşdikcə dəhşətə gəlir.

REGİNE - Bilmək olmur, axı bu, nədən oldu, necə oldu?

KEŞİŞ MANDERS - Məndən soruşmayın, yomfrü Enqstrand. Mən hardan bilim? Bəyəm siz də...

Atanız... nə olsun ki, sizin atanızdır.

REGİNE - O neyləyib?

KEŞİŞ MANDERS - Məni tamam o çaşdırdı.

ENQSTRAND - (dəhlizdən keçib gəlir). Cənab keşiş...

KEŞİŞ MANDERS - (qorxa-qorxa ona tərəf dönür). Siz burda da addımbaaddım dalımcə gəzirsiniz?

ENQSTRAND - Neyləyim axı, allah qənim olsun mənə. Ah, ya həzrəti İsa! Gör bir nə böyük bədbəxtlik, nə günah törəndi, cənab keşiş!

KEŞİŞ MANDERS - (vargəl edə-edə). Ah, təəssüf! Təəssüf!

REGİNE - Yəni nə olub bəyəm?

ENQSTRAND - Ax, hamısını bizim dualarımız elədi. (Yavaşdan Regineyə). Biz indi quşu dimdiyindən vuracağıq, qızım. (Bərkdən). Cənab keşişin mənə rəhmi gəlib bu bədbəxtliyi törətdi.

KEŞİŞ MANDERS - Xeyr, sizi inandırırıam ki, Enqstrand...

ENQSTRAND - Orda kim idi, siz keşiş deyildiniz orda şamla qurdalanan?

KEŞİŞ MANDERS - (duruxur). Bunu siz deyirsiniz. Mənim heç yadımda da deyil ki, əlimdə şam vardı, ya yox.

ENQSTRAND - Mən isə bax, bu gözlərimlə gördüm ki, keşiş yanan şamı götürdü, barmağı ilə közünü çırpıb yonqarlığa atdı.

KEŞİŞ MANDERS - Siz gördünüz?

ENQSTRAND - Bəli, öz gözlərimlə.

KEŞİŞ MANDERS - Heç nə başa düşmürəm. Heç ömrümdə belə şey olmayıb ki, barmağımla şamın közünü harasa çırpım.

ENQSTRAND - Elə közü çırpma bilmədiyinizə görə də belə oldu də. Məsələ açılsa, cənab keşiş, sizin üçün çox pis olacaq. Elə deyil, cənab keşiş?

KEŞİŞ MANDERS - (təşvişlə otaqda gəzişə-gəzişə). Məndən soruşmayın.

ENQSTRAND - (onun ardınca gələ-gələ). İşə bax ha, cənab keşiş orda heç nəyi sığortalamamışdı da. Elə deyil?

KEŞİŞ MANDERS - (gəzişməyində davam edə-edə). Sizə dedilər ki, yox, yox, yox!

ENQSTRAND - (yenə onun ardınca gedir). Sığortalamamısınız. Üstəlik də yandırdınız. Ya həzrəti İsa, müsibətə bax!

KEŞİŞ MANDERS - (alınının tərini silə-silə). Hə, etiraf edirəm!..

ENQSTRAND - Axı nə üçün görək, necə deyərlər, o cür xeyirxah məqsədlərlə hasilə gətirilən binada belə bədbəxtlik törədiləydi? Özü də gör şəhər camaatı, yaxında-uzaqda yaşayanlar ondan nə qədər fayda gözləyirdilər. Yox, qəzetlər cənab keşişə bu əməlini heç cür bağışlamayacaqlar.

KEŞİŞ MANDERS - Hə, rəhm eləməzlər. Elə mən də onu fikirləşirəm. Hər şeydən ağır da elə odur. Nə qədər kin-küdurətli, qəzəbnak adamlar var, hücum çəkəcəklər üstümə. Ax... fikirləşəndə adamı dəhşət bürüyür.

FRÜ ALVİNQ - (bağdan çıxıb gəlir). Oradan da onu əməlli görmək olmur. Söndürənlərə kömək eləyir.

KEŞİŞ MANDERS - Ah, bu sizsiniz, frü Alvinq?

FRÜ ALVİNQ - Daha təntənəli nitq söyləməkdən canınız qurtardı, keşiş Manders.

KEŞİŞ MANDERS - Nə danışsınız, mən canla - başla...

FRÜ ALVİNQ - (səsini yavaşdır). Bir cəhətdən elə yaxşı ki, belə oldu. Daha nə yetimxana olar, nə də ibadət duaları.

KEŞİŞ MANDERS - Siz elə fikirləşirsiniz?

FRÜ ALVİNQ - Bəs siz necə?

KEŞİŞ MANDERS - Siz nə deyirsiniz - deyin, bu, böyük bədbəxtlikdir.

FRÜ ALVİNQ - Buna təmiz işgüzarlıq nöqteyi-nəzərindən baxmaq lazımdır. Enqstrand, siz keşişin yanına gəlmisiniz?

ENQSTRAND - (dəhlizə açılan qapının yanında). Elədir ki, var.

FRÜ ALVİNQ - Onda hələlik əyləşin.

ENQSTRAND - Çox sağ olun, ayaq üstə duraram.

FRÜ ALVİNQ - (keşişə). Siz yəqin gəmi ilə gedəcəksiniz?

KEŞİŞ MANDERS - Bəli, bir saatdan sonra yola düşür.

FRÜ ALVİNQ - Zəhmət olmasa, bütün kağızlarınızı da özünüzlə aparın. Mən daha bu məsələ barədə heç nə eşitmək istəmirəm. İndi mənim başqa qayğılarım var.

KEŞİŞ MANDERS - Frü Alvinq...

FRÜ ALVİNQ - Vəkalətnaməni sonra hazırladıb sizə göndərərəm. Qalan işləri necə bilirsiniz, elə də eləyin.

KEŞİŞ MANDERS - Mən bu işi tamamilə ürəkdən öz öhdəmə götürməyə hazıram. Birinci hədiyyənin müəyyən edilməsi təəssüf ki, hazırkı vəziyyətə görə dəyişdirilməlidir.

FRÜ ALVİNQ - Məlum məsələdir.

KEŞİŞ MANDERS - Mənə belə gəlir ki, hələlik elə eləmək lazımdır ki, Sulvik malikanəsi burdakı icmanın hesabına keçsin. Hər halda torpaq heyifdir, bu iş üçün olmadısa da, başqa iş üçün yarıyar. Əmanət kassasına qoyulmuş pulların faizləri isə, zənnimcə gələcəkdə şəhərin hər hansı bir müəssisəsinin işinə sərf oluna bilər.

FRÜ ALVİNQ - Necə istəyirsiniz. Mənim üçün heç bir fərqi yoxdur.

ENQSTRAND - Cənab keşiş, mənim dənizçilər üçün sığınacaq evimi də yadınızdan çıxarmayın.

KEŞİŞ MANDERS - Bilirəm, bilirəm, yaxşı fikirdir! Ancaq hələ fikirləşmək lazımdır.

ENQSTRAND - Burda götür-qoy eləməli nə var ki... Oh, ya həzrəti İsa!..

KEŞİŞ MANDERS - (dərindən köks ötürür). Mən hələ heç bilmirəm ki, bu işlərlə uzun müddət məşğul ola biləcəyəm, ya yox. İctimaiyyətin rəyləri məni bütün səlahiyyətimdən ayrılmağa vadar eləyə bilər.

Hər şey yanğının səbəblərini istintaqın necə açacağından asılıdır.

FRÜ ALVİNQ - Siz nə danışsınız?

KEŞİŞ MANDERS - Nəticəsinə indi, qabaqcadan heç cür bilmək olmaz.

ENQSTRAND - (ona yaxınlaşır). Necə yəni bilmək olmaz? Bəyəm Yakob Enqstrand hal şahidi deyil?!

KEŞİŞ MANDERS - Bəli, bəli, ancaq...

ENQSTRAND - (səsini yavaşdır). Yox, Yakob Enqstrand necə deyərlər, elə adam deyil ki, ona arxa - dayaq olmuş adamı bəd ayaqda satsın.

KEŞİŞ MANDERS - Bəs onda, mənim əzizim...

ENQSTRAND - Yakob Enqstrand, necə deyərlər, sirrlər ilahisidir...

KEŞİŞ MANDERS - Yox, yox, mən belə bir minnəti nə olur - olsun götürməyəm.

ENQSTRAND - Yaxşı, qoy belə olsun. Mən bir nəfəri tanıyıram, o, bir özgəsinin günahını öz boynuna götürüb...

KEŞİŞ MANDERS - (onun əlini sıxır). Yakob! Siz nadir şəxsiyyətsiniz. Əvəzində sizin dənizçilər evi məsələsinə kömək olacaq. Mənə əmin ola bilərsiniz.

Enqstrand ona təşəkkür etmək istəyir, lakin onu çulğalayan hisslər bunu etməyə imkan vermir.

(Keşiş çantasını çiyindən asır).

-Yola çıxacaq. Bir yerdə gedəcəyik.

ENQSTRAND - (yemək otağının qapısının yanından keçərkən yavaşdan Regineyə). Gəl gedək mənimlə, ay qız, yağ içində böyrək kimi bəslənəcəksən.

REGİNE - (üzünü döndərir). Mersi! (Dəhlizə keçib ordan keşişin paltosunu götürür).

KEŞİŞ MANDERS - Salamat qalın, frü Alvinq. Allah-təala özü bu evdə bir asayış, qayda-qanun yaranmasına kömək olsun!

FRÜ ALVİNQ - Xoş gəldiniz, Manders. (Bağdan qayıdan Osvaldı qarşılamaq üçün aynabəndə çıxır).

ENQSTRAND - (Regine ilə birlikdə keşişə paltosunu geyməkdə kömək edir). Xudahafız, qızım. Yaxşı-yaxşı fikirləş. Əgər sənə bir şey lazım olsa, bilirsən də, Yakob Enqstrandı harada axtarmaq olar?

(Yavaşdan). Kiçik Havana... Hm!.. Yadından çıxartma. (Frü Alvinqlə Osvalda xitabən). Dənizçilər üçün yaratmaq istədiyimiz həmin gecələmə evini isə "Kamerger Alvinqin evi" adlandıracağıq. Əgər bütün işlər mənim istədiyim kimi getsə, ev mərhum kamergerin adına layiq olacaq.

KEŞİŞ MANDERS - (qapı ağzında). Hm...hm!.. Gəl gedək, mənim əziz Enqstrandım. Sağ olun, salamat qalın. (Enqstrandla birlikdə dəhlizdən keçib gedirlər).

OSVALD - (stola yaxınlaşır). O nə ev barədə danışdı?

FRÜ ALVİNQ - Keşişlə birlikdə nəse yataqxanaya bənzər bir ev yaratmaq istəyirlər.

OSVALD - Buradakı kimi o da yanacaq.

FRÜ ALVİNQ - Neyçün belə fikirləşirsən?

OSVALD - Hamısı yanacaq. Atam haqqında heç bir xatirə qalmayacaq. Mən də burda yanacağam.

Regine heç nə anlamadan ona baxır.

FRÜ ALVİNQ - Osvald, mənim yazıq balam! Sən gərək orda çox qalmayıydın.

OSVALD - (stolun arxasında oturaraq). Qalanda nə olar?

FRÜ ALVİNQ - Dayan üzünü silim, Osvald. Tamam suyun içindəsən. (Öz dəsmalı ilə onun üzünü silir).

OSVALD - (laqeyd, ona baxa-baxa). Sağ ol, ana!

FRÜ ALVİNQ - Yorulmusan, Osvald? Bəlkə yatmaq istəyirsən?

OSVALD - (həyəcanla). Yox, yox... Yata bilmərəm. Mən heç vaxt yatmıram. Ancaq özümü yatan kimi göstərirəm. (Boğuş səslə). Vaxt gələr, yataram.

FRÜ ALVİNQ - (qayğılı-qayğılı ona baxaraq). Hə, sən doğrudan da xəstəsən, mənim balam...

REGİNE - (gərgin). Cənab Alvinq xəstədir?

OSVALD - (həyəcanla). Bütün qapıları bağlayın. Bu ölüm vahiməsi...

FRÜ ALVİNQ - Regine, bağla.

Regine bütün qapıları bağlayır, özü dəhlizə açılan qapının ağzında dayanır. Frü Alvinq şalı başından atır. Regine də həmçinin. Frü Alvinq stulu çəkib Osvaldın yanında oturur.

- Bax, sənin yanında otururam...

OSVALD - Hə, otur. Regine də burda qalsın. Qoy Regine həmişə mənimlə olsun. Regine, sən öz kömək əlini məndən əsirgəməzsən ki, hə?

REGİNE - Mən heç nə başa düşmürəm.

FRÜ ALVİNQ - Köməyini deyir.

OSVALD - Hə, lazım olanda.

FRÜ ALVİNQ - Osvald, sənın anan var. O, kömək eləyər.

OSVALD - Sən? (Gülümsünür). Yox, ana, sən mənə lazım olan köməyi göstərə bilməzsən. (Məyus təbəssümlə). Sən! ha-ha! (Ciddiyyətlə ona baxır). Əlbəttə, sən mənə hamıdan yaxın ola bilərdin. (Çılğınlıqla). Regine, sən nə üçün mənimlə "sən"lə danışmırsan? Nə üçün məni elə -belə, Osvald çağırırsan, hə?

REGİNE - (Yavaşdan). Bilmirəm, bu, xanımın xoşuna gələrmı?

FRÜ ALVİNQ - Tələsmə, bu yaxınlarda icazə verilər. Gəl burda, yanımızda əyləş.

Regine ciddi, lakin mütərəddid halda gəlib stolun o biri tərəfində əyləşir.

- Mənim başı bəlalı, zavallı oğlum, mən sənın ürəyindəki bütün ağırları dəf edəcəyəm.

OSVALD - Sən, ana?

FRÜ ALVİNQ - Hə, mən səni, ürəyini didən bütün sarsıntılardan, mənəvi əzablardan xilas eləyəcəyəm...

OSVALD - Elə bilirsən bacaracaqsan?

FRÜ ALVİNQ - Hə, Osvald, indi bacararam. Bayaq sən həyat sevinclərindən, həyat fərəhindən danışanda elə bil mənim beynimi işıqlandırdın, bu vaxta qədər həyatımda nə olubsa, hamısını ancaq indi başa düşdüm.

OSVALD - (başını yelləyir). Heç nə başa düşmürəm.

FRÜ ALVİNQ - Kaş sən atanı lap cavan vaxtlarında, leytenant olanda görəydin! Onda həyat sevinci, həyat fərəhi bulaq kimi qaynayırdı.

OSVALD - Bilirəm.

FRÜ ALVİNQ - Elə bircə dəfə ona baxanda adamın ürəyi fərəhlə dolurdu. Üstəlik də son dərəcə gənclik eşqi, gənclik qüvvəsi!..

OSVALD - Sonra?..

FRÜ ALVİNQ - O vaxtlar o, ilkin gəncliyə qədəm qoyan uşaq kimi şən, həyatsevər idi. Bizim bu kiçik şəhərdə ancaq boş, mənasız əyləncələrdən başqa onu fərəhləndirə bilən heç nə yoxdu. Ona görə də məcbur oldu boş, mənasız həyat sürməyə. Təkcə quru hərbi xidmətdən başqa heç bir ciddi həyat məqsədi yox, ürəyinə yatan heç bir başqa iş də yox idi ki, can - başla işləsin; yüngül, bezikdirici işlərsə nə qədər desən... Həyatın mənasını, sevincini, fərəhini aydın dərk edən bir dostu, yoldaşı da yox idi ki, onunla yaxınlıq etsin. Hamısı elə-belə, səfeh - avara içki dostları...

OSVALD - Ana?..

FRÜ ALVİNQ - Ona görə də nə olmalıydısa, o da oldu.

OSVALD - Axı nə olmalıydı?

FRÜ ALVİNQ - Axşam sən özün dedin ki, sənə nəsə olsa, evdə qalarsan.

OSVALD - Yəni demək istəyirsən ki, atam...

FRÜ ALVİNQ - Sənın atanın qeyri-adi həyatsevərliyi üçün burada heç bir şərait, lazımı mühit yox idi. Mən də onun evinə işıq, fərəh gətirməmişdim.

OSVALD - Sən də?

FRÜ ALVİNQ - Məni uşaq vaxtımdan həyatda ancaq öz borcumu, vəzifələrimi yerinə yetirmək üçün yaranmış bir adam kimi öyrətmişdilər. Mən sonralar da uzun müddət bu müti qayda-qanunlardan ayrılı bilmirdim. Sənın atanla bizim evdəki bütün söz-söhbətlərimiz də ancaq bu barədə olurdu - bir qadın, ana kimi mənim borcum, bir ata kimi onun borcu... Ona görə də, Osvald, mənə belə gəlir ki, bu evin sənın atan üçün dözülməz olmasında əsl günahkar mənəm.

OSVALD - Bu vaxta qədər nə üçün bütün bunlar barədə mənə heç nə yazmamısan?

FRÜ ALVİNQ - Çünki bu günə qədər heç vaxt elə olmayıb ki, mən indiki kimi hər şeyi belə aydın başa düşüm, hamısını atanın bir övladı kimi sənə açıq danışa bilim.

OSVALD - Bəs sən bütün bunlara necə baxırdın?

FRÜ ALVİNQ - (aram-aram). Mən ancaq bir şeyi görürdüm ki, sənin atan hələ sən dünyaya gəlməmişdən qabaq ölmüşdü...

OSVALD - (boğuş). Ah... (qalxıb pəncərəyə tərəf gedir).

FRÜ ALVİNQ - Həmişə başımda bu fikir də gəzib ki, əslində Regine də bu evdə oğlum kimi doğma bir adamdır mənim üçün.

OSVALD - (tez geriye dönür). Regine?

REGİNE - (yerindən sıçrayıb güclə anlaşılan tərzdə). Mən?

FRÜ ALVİNQ - Bəli. Daha indi ikiniz də bilirsiniz.

OSVALD - Regine!

REGİNE - (öz-özünə danışmış kimi). Deməli, mənim anam elə adammış...

FRÜ ALVİNQ - Sənin anan, Regine, bir sıra cəhətlərdən çox yaxşı qadındı.

REGİNE - Bununla bərabər, həm də elə adammış... Hə, hərdən mənim özümə də elə gəlirdi. Ancaq... Nə isə, xanım, mənə icazə verin elə bu saat çıxım gedim.

FRÜ ALVİNQ - Sən, yəni doğrudan getmək istəyirsən?

REGİNE - Hə, əlbəttə.

FRÜ ALVİNQ - Nə deyirəm ki, sən azadsan. Ancaq...

OSVALD - (Reginenin yanına gəlir). Gedirsən? Bəs sən axı bu evdə doğma adam hesab olunursan?

REGİNE - Mersi, cənab Alvinq... Bəli, indi daha sizi doğrudan da Osvald çağıra bilərəm. Ancaq mən başqa cür fikirləşmişdim, istədiyim kimi alınmadı.

FRÜ ALVİNQ - Regine, mən heç vaxt sənənlə açıq olmamışam...

REGİNE - Hə, daha keçmiş ola! Mən Osvaldın xəstə olduğunu bilə-bilə... Bir halda ki, daha bizim aramızda ciddi heç nə ola bilməz... Yox, daha mən burda, kənddə qıfıllanıb qala bilmərəm, öz gəncliyimi də hədəf yerə itirib xəstələrə qulluq eləyə bilmərəm.

OSVALD - Yəni sənə bu qədər yaxın olan bir adamın yanında da?

REGİNE - Yox, bilirsiniz, bəsdir. Zavallı gənc qız öz gəncliyindən istifadə etməlidir. Yoxsa bir də gözünü açıb görər ki, yaşı keçib, qarıyıb qalıb evin küncündə.

Bəs axı mən də insanam, məndə də sizin dediyiniz həyatsevərlik var, xanım!

FRÜ ALVİNQ - Əlbəttə, bəs necə... Özünü çürütmə, Regine!

REGİNE - Hə, olacağa çarə yoxdur. Əgər Osvald atasına oxsayıbsa, onda yəqin ki, mən də anama çəkmişəm... İcazə verin, xanım, bir söz soruşum: keşiş mənim barəmdə dediyiniz məsələni bilir?

FRÜ ALVİNQ - Keşiş Manders hər şeyi bilir.

REGİNE - (cəld şalı başına atır). Tez yığışıb getməliyəm, gəmiyə çatım. Keşiş elə adamdır ki, onunla yollaşmaq olar. Belə görünür ki, o murdar xarrat kimi mən də pul qazanmağın yolunu öyrənməliyəm.

FRÜ ALVİNQ - Arzu eləyirəm ki, o pullardan həmişə xeyir görəsən.

REGİNE - (düz onun gözlərinin içinə baxa-baxa). Siz isə, xanım, yaxşı olardı ki, mənim kimi nəcib bir kişinin qızına ayrı cür öyüd-nəsihət verəydiniz. Mənim üçün bu, daha yaxşı olardı. (Kəskinliklə üzünü döndərir). Tüpürüm ona da! (Əsəbiliklə ağzı bağlı şampan şüşəsinə baxır). Əlbəttə, mənim çox yüksək şəxslərlə şampan içəcəyim vaxtlar olacaq.

FRÜ ALVİNQ - Regine, əgər sənə doğma ev lazım olsa, yenə mənim yanıma gələrsən.

REGİNE - Çox sağ olun, çox minnətdaram. Yəqin ki, keşiş Manders mənim qeydimə qalar. Əgər işim pis gətirsə, tanıdığım başqa yaxın ev var.

FRÜ ALVİNQ - Kimin evidir elə?

REGİNE - Kammerger Alvinq adına dənizçilər evi.

FRÜ ALVİNQ - Regine, mən indidən görürəm ki, sən məhv olacaqsan!

REGİNE - Eh, bəsdirin! Adieu! (Təzim edərək dəhlizdən keçib gedir).

OSVALD - (pəncərədən baxa-baxa). Getdi!

FRÜ ALVİNQ - Hə.

OSVALD - (öz-özünə astadan). Nə yaman pis iş oldu!..

FRÜ ALVİNQ - (ona yaxınlaşıb əllərini çiynlərinə qoyur). Bütün bunlar səni çox sarsıtdı hə, Osvald?

OSVALD - (üzünü ona tutur). Atam barəsində danışdıqların, yoxsa nə?

FRÜ ALVİNQ - Hə, sənə bədbəxt atan barəsində danışdıqlarım. Qorxuram ki, sənə çox pis təsir eləyə.

OSVALD - Nahaq yerə belə fikirləşirsən. Əlbəttə, bu məni son dərəcə heyrləndirdi. Ancaq nə qədər olsa da, mənim üçün elə bir ciddi əhəmiyyəti yoxdur.

FRÜ ALVİNQ - (əllərini çəkir). Əhəmiyyətli deyil? Yəni atanın o cür bədbəxtliyinin sənə dəxli yoxdur?!

OSVALD - Əlbəttə, onun yerinə başqa birisi olsaydı da yazığım gələrdi. Ancaq...

FRÜ ALVİNQ - Nə ancaq? Axı doğma atandır?!

OSVALD - (əsəbiliklə). Ah, atan... atan!.. Mən heç atamı əməlli başlı görmüşəm ki? Tək bircə o yadımdadır ki, bir dəfə məni qucağına götürüb oxşayanda ürəyim bulanmağa başladı.

FRÜ ALVİNQ - Adam fikirləşəndə dəhşətə gəlir! Axı necə ola bilər ki, uşaq öz doğma atasına bağlılığını dərk eləyə bilməsin.

OSVALD - Bəs əgər uşaq heç bir şeyə görə öz doğma atasına minnətdarlıq eləyə bilmirsə, heç onu tanımırsa, onda necə? Yoxsa sən kimi savadlı, təcrübəli bir adam hələ də öz köhnə mülahizələrindən əl çəkə bilmirsən?

FRÜ ALVİNQ - Bu axı cəmi bir mülahizədir!..

OSVALD - Sən özün bilməlisən ki, ana, bu elə-belə ara sözüdür... Ortaya atılmış bir çox ara sözlərindən biri. Ona görə ki, sonra bu sözlər...

FRÜ ALVİNQ - (sarsılmış halda). Qarabasmaya, vahiməyə çevrildi.

OSVALD - (otaqda gəzişə-gəzişə). Bəli, istəyirsən onları qarabasma, ya vahimə adlandır.

FRÜ ALVİNQ - (ani). Osvald... yəni sən məni də sevmirsən?

OSVALD - Yox, necə olsa səni tanıyıram...

FRÜ ALVİNQ - Elə təkcə tanıyırsan, vəssalam?!

OSVALD - Onu da bilirəm ki, sən məni çox istəyirsən. Bunun üçün, əlbəttə, sənə minnətdar olmalıyam. Xüsusən də sən bu xəstə vaxtında mənə çox lazım ola bilərsən.

FRÜ ALVİNQ - Elədir, düzdür, Osvald. Bəs necə? Mən sənə bu xəstəliyinə ancaq ona görə şükür eləyə bilərəm ki, səni bura o gətirib. Mən indi görürəm ki, sən hələ mən istəyən övlad deyilsən, nəyin bahasına olursa-olsun sənə ürəyini ələ almalıyam.

OSVALD - (əsəbiliklə). Yaxşı, yaxşı, yaxşı, bunların hamısı boş-boş söhbətlərdir. Ana, bir şeyi yadında saxla ki, mən xəstə adamam, heç özüm barədə çox fikirləşə bilmirəm, nəinki başqaları ola.

FRÜ ALVİNQ - (zəif səslə). Mən hər şeyə dözəcəyəm, Osvald.

OSVALD - Həm də şən olmalısan, ana!

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, düz deyirsən, mənim balam, sən haqlısan. (Ona yaxınlaşır). De görüm, səni tənələrin ağırlığından, ruhi əzablardan xilas eləyə bildimmi?

OSVALD - Hə. Bəs vahimələrdən kim xilas eləyəcək?

FRÜ ALVİNQ - Vahimələrdən?

OSVALD - (otaqda vargəl edə-edə). Heç Reginədən də xahiş eləməzdik bunu.

FRÜ ALVİNQ - Başa düşürəm, qorxu, vahimə hara, Reginə hara?

OSVALD - Artıq çox gecdir, ana...

FRÜ ALVİNQ - Sübh çağıdır. (Aynabəndin pəncərəsindən bayıra baxır). Dan sökülür. Hava işıqlanır, Osvald. Bir azdan günəşi görəcəksən.

OSVALD - Çox şadam. Oh, mənim hələ həyatda çox fərəhli günlərim ola bilər, nəyinsə naminə yaşamaq olar.

FRÜ ALVİNQ - Niyə də olmasın.

OSVALD - Əgər heç işləyə bilmirəmsə də...

FRÜ ALVİNQ - O-o-o, sən tezliklə işləyə biləcəksən, mənim əziz oğlum. İndi daha yaxşısan, ürəyin bütün didişmələrdən, şübhələrdən xilas olub.

OSVALD - Düzdür, yaxşı ki, sən məni bu xülyalardan xilas elədin. Ancaq əgər bir şeydən də xilas ola bilsəydin... (Kiçik divana oturur). Gəl söhbət eləyək, ana.

FRÜ ALVİNQ - Eləyək, eləyək! (Kreslonu divana tərəf çəkib onun yanında əyləşir).

OSVALD - O vaxta qədər gün də çıxar. Sən də hər şeyi bilərsən. Mən də bu vahimədən xilas olaram.

FRÜ ALVİNQ - Axı mən nəyi bilərəm?

OSVALD - (onu eşitməmiş kimi). Ana, sən axşam dedin ki, əgər mən səndən nə xahiş eləsəm, heç nə əsirgəməzsən.

FRÜ ALVİNQ - Düzdür, dedim.

OSVALD - Sözüünün üstündə dayanırsan?

FRÜ ALVİNQ - Lap arxayın ola bilərsən, mənim əziz, bircə balam!.. Mən ancaq səndən ötrü yaşayıram.

OSVALD - Yaxşı, yaxşı, onda qulaq as... Sən, ana, mən bilirəm ki, ruhən çox güclüsən. Ancaq bir söz deyəcəyəm, eşidəndə yerində sakit ol.

FRÜ ALVİNQ - Axı nədir o elə? Nədir dəhşətli olan şey...

OSVALD - Qışqırma ha... Mən bağırtnı xoşlamıram. Eşidirsən? Söz verirsən? Sakitcə yerində oturub mənimlə o barədə söhbət edəcəksən? Söz verirsən?

FRÜ ALVİNQ - Hə, hə, söz verirəm, ancaq sən danış!

OSVALD - Belədir, ana, bil ki, bütün bu yorğunluq, işləmək barədə fikirləşə bilməmək heç də əsas xəstəlik deyil...

FRÜ ALVİNQ - Bəs nədir əsas xəstəlik?

OSVALD - Mənə irsən keçən xəstəlikdir... (Öz alnını göstərüb güclə eşidiləcək səslə əlavə edir). Bax, burdadır.

FRÜ ALVİNQ - (elə bil dili tutulur). Osvald!.. Yox, yox!

OSVALD - Qışqırma. Mən bağırtnıya dözə bilmirəm. Hə, bax burdadır, öz vaxtını gözləyir. Haçan istəsə, onda da buranı deşib aşkara çıxacaq.

FRÜ ALVİNQ - O-o, dəhşətə bax!

OSVALD - Ancaq sakit... Hə, mənim vəziyyətim belədir...

FRÜ ALVİNQ - (yerindən sıçrayaraq). Yox, elə deyil, Osvald! Bu ola bilməz! Yox, yox, elə deyil!

OSVALD - Bir dəfə ürəkkeçməmə də olub. Tez keçdi. Ancaq sonra özüm öz vəziyyətimi biləndə məni dəhşətli vahimə, içəridən didilmə, dözülməz qorxu bürüdü. Ona görə tez evə, sənin yanına gəldim.

FRÜ ALVİNQ - Belə, deməli qorxu, vahimə!..

OSVALD - Hə. Özü də elə iyrəncdir ki, adam onu izah etməyə heç söz də tapa bilmir. O-o, əgər bu, adi ölümqabağı xəstəlik olsaydı... Mənim üçün yaşamaq nə qədər şirin olsa da, ölümdən qorxmuram, ancaq təki...

FRÜ ALVİNQ - Başa düşürəm, mənim Osvaldım, sən yaşayacaqsan!

OSVALD - Yox, mən belə yaşamaq istəmirəm, bu müsibətdir. Yenə yazıq, bədbəxt bir uşağa çevrilmək... Yeməyi də ağzıma qaşıqla versinlər...Heç vaxt! Mən belə yaşamağı heç dilimə də gətirmək istəmirəm.

FRÜ ALVİNQ - Sən uşaq kimi də olsan, anan var, baxacaq.

OSVALD - (yerindən sıçrayır). Yox, heç vaxt! Əgər bilsəm ki, bu cür ömür sürməklə lap qocalana qədər, saçlarım ağarınca yaşayacağam, yenə razı deyiləm! Xüsusən o vaxta qədər sən də ölüb gedəcəksən. (Anasının oturduğu kreslonun yanına əyləşir). Həkim də deyib ki, adətən bu xəstəlik çox çəkmir, adam tez ölür... O bu xəstəliyə bir növ beyinin yumşalması...ya nə isə buna bənzəyən bir ad deyirdi. (Miskin təbəssümlə). Bu ad zənnimcə çox gözəl səslənirdi. Hər dəfə yadıma düşəndə elə bil gözlərimin qabağında tünd qırmızı rəngdə məxmər örtük canlanır. Elə hey onu tumarlamaq, tumarlamaq istəyirəm...

FRÜ ALVİNQ - (dik ayağa qalxır). Osvald!

OSVALD - (tez yerindən sıçrayıb yenə otaqda vargəl eləməyə başlayır). Sən Regineni əlimdən aldın. Barı yanımda olsaydı, o mənə öz kömək əlini uzadardı.

FRÜ ALVİNQ - (ona yaxınlaşaraq). Sən nə barədə deyirsən, mənim balam. Axı sən mənə hansı köməklik demisən ki, mən eləməmişəm?

OSVALD - O ürəkkeçməmədən sonra həkim mənə dedi ki, əgər bu, bir də təkrar olsa, əslində bilirəm ki, olacaq da, onda daha heç bir ümid yeri qalmayacaq.

FRÜ ALVİNQ - Nə yaman qəddar adammış!

OSVALD - Yox, mən onu sorğu - suala tutandan sonra dedi. Mən də cavabında dedim ki, onda buna bir çarə axtararam... (Hiyləgərliklə gülümsəyir). Tapdım da. (Alt yan cibindən kiçik bir qutu çıxarır). Görürsən, ana?

FRÜ ALVİNQ - Nədir elə?

OSVALD - Morfi tozu.

FRÜ ALVİNQ - (dəhşətlə ona baxır). Osvald, mənim balam...

OSVALD - On iki dəfəlik yığmışam...

FRÜ ALVİNQ - (qutunu onun əlindən almaq istəyir). Ver mənə, Osvald!

OSVALD - Hələ tezdir, ana. (Qutunu təzədən gizlədir).

FRÜ ALVİNQ - Mən ölərəm, o günü görə bilmərəm.

OSVALD - Dözmək lazımdır. Bu saat Regine burda, yanımda olsaydı, mən əsl dərdimi ona deyərdim...

Ondan xahiş eləyərdim ki, axıncı köməyini məndən əsirgəməsin. O, sözümü yerə salmazdı, dediyimi eləyərdi, bilirəm, əlini mənə uzadardı.

FRÜ ALVİNQ - Heç vaxt!

OSVALD - Yox, görəndə ki, dəhşət məni bürüyüb, necə köməksiz, çarəsiz halda diri gözlü ölü kimi düşüb qalmışam...

FRÜ ALVİNQ - Regine ömründə bunu eləməzdi.

OSVALD - Eləyərdi. O, hər şeyi elə tez, asanlıqla eləyən qızdı ki... Ancaq burası da var ki, bu cür xəstə ilə əlləşmək onu tez bezikdirərdi.

FRÜ ALVİNQ - Allaha şükür ki, burda yoxdur.

OSVALD - Onda bu işi mənim üçün sən eləyəcəksən, ana.

FRÜ ALVİNQ - (qışqırıqla). Mən?!

OSVALD - Sən olmamış bəs kim?

FRÜ ALVİNQ - Mən? Sənin anan?

OSVALD - Ancaq sən!

FRÜ ALVİNQ - Səni dünyaya gətirən, həyat verən mən!

OSVALD - Səndən xahiş eləməmişdim ki, məni dünyaya gətirəsən. Bir də, bu nə həyatdır ki, sən mənə vermişən? İstəmirəm belə həyatı! Geriyə al məndən!

FRÜ ALVİNQ - Kömək eləyin! Kömək eləyin! (Dəhlizə yüyürür).

OSVALD - (özünü ona çatdırıb). Məni qoyub hara gedirsən?

FRÜ ALVİNQ - (dəhlizdə). Həkim üçün gedirəm, Osvald! Burax məni.

OSVALD - (orda). Buraxmayacağam. Heç kim də bura gəlməyəcək.

Qapı kilidinin bağlanma səsi eşidilir.

FRÜ ALVİNQ - (qayıdır). Osvald!.. Osvald!.. Mənim balam!..

OSVALD - (onun ardınca gələ-gələ). Ana, sənin ürəyin varmı, ana ürəyin varmı ki, çəkdiyim bu dəhşətli əzabları, məni çulğalayan vahiməni görə biləsən, əlini mənə verəsən?

FRÜ ALVİNQ - (ani bir sükutdan sonra qətiyyətlə). Al, bu da əlim.

OSVALD - Deməli razısan?..

FRÜ ALVİNQ - Əgər bir ana kimi bu da lazımsa, kömək eləyəcəksə... Amma eləməyəcək. Yox, yox, heç vaxt! Mümkün deyil!

OSVALD - Ümid yaxşı şeydir. Sonra çalışırıq ki, bacardıqca uzun müddət bir yerdə yaşayaq. Çox sağ ol, ana. (Frü Alvinqin kiçik divanın yanına çəkdiyi kresloya əyləşir).

Sübh açılır, lampa isə hələ də stolun üstündə yanmaqdadır.

FRÜ ALVİNQ - (ehtiyatla Osvalda yaxınlaşır). İndi dincəldin?

OSVALD - Hə.

FRÜ ALVİNQ - (ona sarı əylərək). Səni büsbütün dəhşət bürümüşdü, Osvald. Elə bil özündə deyildin, tamam xəyallar aləmindəydin. Sən sarsıntılara dözə bilmirdin. İndi daha dincələ bilərsən, evdə, öz ananın yanındasan, mənim əziz balam. Ürəyin nə istəsə, nə desən onu də eləyəcəyəm, uşaqlıqda olduğun kimi. Gördün, ürəkkeçməni ötüb-keçdi, həm də asan keçdi. Mən bilirdim ki, belə olacaq!.. Bu

gün özü də gör necə gözəl havadır, Osvald! Aydın, günəşli. İndi sən doğulduğun yurdu əsil rənglərilə görəcəksən. (Stola yaxınlaşıb lampanı söndürür).

Günəş getdikcə dikəlidir. Göz işlədikcə uzanıb gedən bağ-bağatdan uzaqlardakı başı qarlı dağlar sübh günəşinin gözqamaşdırıcı şəfəqlərinə bürünüb.

OSVALD - (tərpənmədən arxası aynabəndə, kresloda oturub. Birdən). Ana, mənə günəş ver.

FRÜ ALVİNQ - (stolun yanında, çaşqınlıqla). Sən nə deyirsən?

OSVALD - (boğuc səsle güclə təkrar edir). Günəş...Günəş...

FRÜ ALVİNQ - (özünü onun üstünə atır). Osvald, sənə nə olub?

Osvald sanki kreslonun içinə batıb, bütün əzələləri sütləşib, ağappaq ağarmış sifəti donuq şəkllə düşüb, küt baxışları məchul bir nöqtəyə dikilib. Frü Alvinq dəhşətdən titrəyərək.

- Bu nədir? (Qışqırır). Osvald! Sənə nə oldu?! (Qarşısına yüyürərək dizi üstə çöküb onü silkələyir). Osvald! Osvald! Mənə bax! Məni tanımırısan?

OSVALD - (bayaqki kimi ahəstə). Günəş...Günəş...

FRÜ ALVİNQ - (sonsuz həyəcanla yerindən sıçrayıb saçlarını yola - yola qışqırır). Daha gücüm yoxdur, dözə bilmirəm! (Dəhşətdən sifəti donub, pıçıldayır). Dözə bilməyəcəyəm! Heç vaxt! (Birdən). Fikirləşdiyi dərmanları hanı? (Şaşqın halda onun sinəsini axtarır). Budur! (Bir neçə addım geri atılıb qışqırır). Yox! Yox! Yox!.. Hə!.. Yox! Yox! (Ondan iki addım aralıda barmaqlarını saçlarında daraqlayaraq sonsuz dəhşətlə oğluna baxa-baxa durur).

OSVALD - (donub qaldığı halda təkrar-təkrar). Günəş... Günəş...

S O N